

บทที่ 2

โทษปรับ

2.1 ความหมายของโทษปรับ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า "ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นจะต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาของศาล" โทษปรับจึงได้แก่โทษซึ่งผู้ต้องคำพิพากษาจะต้องนำจำนวนเงิน ตามที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา ไปชำระต่อศาล¹ ซึ่งก็แสดงว่าโทษปรับจะต้องเป็นเงินเสมอไปทุกกรณี และเงินดังกล่าวจะต้องเป็นสกุลเงินบาท ซึ่งก็เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า เงินตราต่างประเทศ จะนำมาชำระเป็นค่าปรับตามคำพิพากษาของศาลไทยมิได้² โทษปรับจึงเป็นโทษในทางทรัพย์สิน ที่ศาลกำหนดโดยคำพิพากษา ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งอาจจะเป็นโทษที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ลงแก่ผู้กระทำความผิดที่ระบุไว้ โดยเฉพาะ หรืออาจจะเป็นโทษผนวก ซึ่งมาตรา 20 บัญญัติว่า "บรรดาความผิดที่กฎหมายกำหนดให้ลงโทษทั้งจำคุกและปรับด้วยนั้น ถ้าศาลเห็นสมควร จะลงแต่โทษจำคุกก็ได้" กรณีตามมาตรา 20 นี้ ศาลจึงไม่ต้องลงโทษปรับด้วยเสมอไป และปกติแล้ว ศาลก็คงลงแต่โทษจำคุกเป็นส่วนมาก เว้นเสียแต่ว่า ความผิดนั้นร้ายแรง หรือมีเหตุอื่นอันควรลงโทษทั้งจำคุก และปรับด้วย หรือมีกรณีที่จะยกโทษ

¹ หยุด แสงอุทัย, กฎหมายอาญาทั่วไป, (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 13, 2516), น. 309

² สมพร พรหมพิลาธร, "โทษปรับ", อัยการนิเทศ, ฉบับที่ 4 เล่มที่ 31, 2512, น. 458

จำคุก คงปรับเพียงสถานเดียว ตามมาตรา 55 หรือศาลจะรอการลงโทษจำคุกไว้ แต่เห็นควรให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษในปัจจุบันบ้างก็จะลงโทษปรับ แทนที่จะปล่อยตัวผู้กระทำความผิดไปโดยไม่ได้รับโทษใดๆ เลย โทษปรับในกรณีเช่นนี้ จึงมีลักษณะเป็นโทษผนวก ที่ศาลกำหนดให้ลงเพิ่มเติมแก่ผู้กระทำความผิด³

2.2 ความเป็นมาของโทษปรับ

โทษปรับ เป็นโทษที่เก่าแก่ มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ และเป็นโทษที่มา ก่อนโทษจำคุก นักประวัติศาสตร์กฎหมาย กล่าวว่า เมื่อได้ผ่านพ้นยุคของการ แก่ค้ำคอดแทนมาได้ไม่นานนัก กฎหมายในระยะต่อมา ก็ได้กำหนดโทษปรับ และ ยึดทรัพย์สินขึ้น เนื่องจากในตอนนั้นผู้เสียหายไม่สามารถแก้แค้นทดแทนได้ด้วยตัวเอง เพราะว่ากฎหมายไม่ยอมให้ทำการเช่นนั้น ในกรณีนี้ กฎหมายก็จะกำหนดให้ผู้ กระทำความผิดต้องเสียเงินค่าปรับหรือให้บริการอย่างใด อย่างหนึ่ง แก่ผู้เสียหาย เป็นการตอบแทนการกระทำความผิด ตัวอย่างเช่น ในประมวลกฎหมายพระเจ้า ฮัมบูราบี กษัตริย์แห่งบาบิโลน ได้กำหนดว่า การเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นมาใช้ โดยไม่ชอบ ผู้กระทำความผิดอาจจะต้องถูกปรับถึง 5 เท่าของมูลค่าทรัพย์สินนั้น หรือในกรณีการลักสัตว์เลี้ยง ก็จะถูกปรับถึง 10 เท่า ถ้าเป็นการประทุษร้ายต่อ ทรัพย์สินของแผ่นดิน หรือทรัพย์สินของหลวง โทษปรับอาจจะหนักถึง 30 เท่า ของราคา ทรัพย์สิน⁴ ในกฎหมายมนุษยธรรมศาสตร์ ของอินเดียโบราณ ก็กำหนดโทษปรับเอาไว้ เช่นกัน ในกฎหมายยิว สมัยโมเสส ถือว่าโทษปรับเป็นการเยียวยาแก่ผู้เสียหาย

³จิตติ ติงศภัทย์, กฎหมายอาญาภาค 1, (กรุงเทพฯ: สำนักบรม ศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2525), น. 915-916

⁴Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law: A Survey of 21 Countries, (Cambridge: Institute of Criminology, 1982), p. 4

ทางหนึ่ง ตามกฎหมายกรีก โทษปรับที่ชำระแล้ว อาจเป็นเหตุบรรเทาความผิดสำหรับโทษอาญาสถานอื่นได้ ตามกฎหมายโรมัน โทษปรับที่จะต้องชำระเข้าคลังของแผ่นดิน เรียกว่า multa และโทษปรับที่จะชำระให้แก่ผู้เสียหาย เรียกว่า poena ซึ่งความคิดนี้ตรงกับกฎหมายไทยสมัยโบราณ เรื่อง ปรับไหมกึ่ง หนักกึ่ง หนักเอง

เนื่องจากแต่เดิมนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น อำนาจอริชซึ่งยังไม่แข็งแรง ไม่มีอำนาจปกครองประชาชนได้อย่างจริงจัง อำนาจการปกครองจึงขึ้นอยู่กับหัวหน้าเผ่า หัวหน้าครอบครัว การตัดสินชี้ขาดปัญหาต่างๆ จึงดำเนินไปภายใต้กฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นเองในระหว่างเผ่า การดำเนินการในรูปแบบนี้เรียกว่า "การดำรงความยุติธรรมโดยเอกชน" (la justice privee)

ต่อมา เมื่อรัฐเริ่มมีอำนาจปกครองอย่างจริงจังมากขึ้น ก็ได้พยายามกำจัดอำนาจการดำรงความยุติธรรมโดยเอกชนนี้ลงไป โดยการลดอำนาจของหัวหน้าครอบครัว ที่จะลงโทษถึงชีวิต แก่บุคคลในครอบครัว ลงไปเป็นอันดับแรก แล้วจึงจำกัดสิทธิแก่กัน ระหว่างครอบครัว ให้เหลือเพียงว่า การแก้แค้นจะต้องไม่ร้ายแรงเกินกว่าที่ผู้เสียหายได้ถูกกระทำมา ซึ่งข้อนี้เป็นที่มาของกฎหมายโบราณที่เรียกว่า "ตาต่อตา ฟันต่อฟัน" (loi du talion)

ในระยะต่อมา สิทธิในการแก้แค้นได้เปลี่ยนไปอีกชั้นหนึ่งว่า ครอบครัวของผู้รุกรานจะหลีกเลี่ยงให้พ้นจากการถูกแก้แค้นได้ โดยส่งตัวบุคคลผู้รุกรานให้แก่ครอบครัวของผู้เสียหาย ในชั้นตอนนี้ เป็นจุดหักเหที่ความรับผิดชอบเป็นส่วนรวมของบุคคลในครอบครัวเดียวกัน จะเปลี่ยนมาเป็นความรับผิดชอบ เฉพาะตัวของบุคคลผู้กระทำความผิด ในขณะเดียวกัน รัฐก็ยอมรับเอาวิธีการจ่ายทรัพย์สินเป็นค่าไถ่โทษ (composition) เข้ามาใช้ โดยพยายามให้คู่พิพาทเลิกต่อสู้แก้แค้นระหว่างกัน แต่ให้ตกลงกันในเรื่องค่าเสียหายเป็นเรื่อง ค่าไถ่โทษ แทน ในขั้นแรกก็ให้เป็นไปตามความสมัครใจของคู่พิพาท ต่อมาจึงเป็นการบังคับผู้กระทำความผิดให้จ่ายทรัพย์สิน เป็นค่าไถ่โทษแก่ผู้เสียหาย และผู้เสียหายก็ถูกบังคับให้ต้องยอมรับค่าไถ่โทษ และสละสิทธิในการแก้แค้น ทั้งนี้ โดยรัฐได้กำหนดอัตราค่าไถ่โทษขึ้นเป็นกฎหมาย ดังเช่นที่ปรากฏอยู่ในกฎหมาย 12 ทัศ เป็นต้น

อำนาจของรัฐ ในด้านการบริหารความยุติธรรม ได้มั่นคงขึ้นทุกทีๆ จนในที่สุดก็สามารถเลิกล้มระบบความยุติธรรมโดยเอกชน และนำเอาระบบความยุติธรรมโดยมหาชนเข้ามาแทนที่ได้ โดยรัฐได้บัญญัติให้ความผิดที่เสียหายแก่ผลประโยชน์ของสังคมเป็นความผิดต่อมหาชน เช่น การทรยศต่อชาติ และความผิดร้ายแรงประเภทอื่นๆ ส่วนระบบการไต่ทอนั้น ก็ยังคงมีอยู่ แต่รัฐได้บังคับให้คู่พิพาทจ่ายส่วนหนึ่งของค่าไต่ทอนให้แก่รัฐ เป็นการตอบแทนการที่รัฐเข้ามาจัดการดูแลความยุติธรรมให้ (ส่วนนี้เรียกว่า freedom) มีลักษณะเป็นค่าขึ้นศาล และเป็นภาษีไปในตัวด้วย ในส่วนที่เป็นค่าตอบแทนของรัฐ ในกรณี ที่รัฐดำเนินความยุติธรรมให้ นั้น มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกที แต่ส่วนที่ผู้เสียหายได้รับ ลดน้อยลงไปเรื่อยๆ จนในที่สุด ผู้เสียหายคงได้แต่เพียง ค่าชดใช้ความเสียหายเท่านั้น ในส่วนที่รัฐบังคับเอามานั้น ต่อมาได้รับการแยกออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่ง ใช้เป็นค่าธรรมเนียมขึ้นศาล อีกส่วนหนึ่ง ใช้เป็นค่าปรับ⁵ ในการวางโทษปรับในสมัยโบราณนั้น มีการปรับแล้วแบ่งให้ผู้เสียหาย กับการปรับแล้วนำค่าปรับเข้าสู่ท้องพระคลัง ไม่สู้จะมีความแตกต่างกันเท่าใดนัก ศาลอาจจะพิพากษาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

ในสมัยกฎหมายเยอรมันโบราณนั้น น่าจะเป็นกฎหมายที่พัฒนาได้เร็วกว่ากฎหมายอื่นๆ ทั้งนี้เพราะ ได้สร้างกฎเกณฑ์เกี่ยวกับโทษปรับหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ว่า กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชน จึงได้แยกโทษปรับออกจากการชดใช้ค่าเสียหาย (compensation) ในขณะที่เรื่องการชดใช้ค่าเสียหายเป็นกรณีเรื่องทางแพ่ง ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งในกฎหมาย Romano-Germanic ในการพัฒนาขั้นต่อไปของกฎหมายเยอรมันที่สร้างขึ้น ก็คือ การนำโทษปรับมาใช้ควบคู่ กับโทษจำคุก เพื่อให้ศาลลงโทษทั้งสองอย่าง หรือ ใช้ดุลพินิจ ลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ซึ่งนับว่าพัฒนาการในขั้นนี้ ทำให้การลงโทษปรับห่างไกล

⁵ โทกเมน ภักทรภิมย์, "โทษปรับ", บทบัญญัติ, เล่ม 30 ตอน 3, 2516, น. 455-456

จากความมุ่งหมายที่ว่า เป็นการแก้แค้นลงทุกที แต่กลายเป็นการข่มขู่ (deter) ผู้กระทำความผิดให้เข็ดหลาบหวาดกลัวได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะ ผู้กระทำความผิดอาจจะไม่รู้ลึกเตือดร้อนเท่าใดนัก หากตนจะถูกจำคุก เนื่องจากการกระทำความผิดบางอย่าง เช่น การลักทรัพย์ การปล้นทรัพย์ผู้อื่น แต่ถ้าหากผู้กระทำความผิดถูกจำคุก และถูกปรับด้วย ก็จะเป็นเรื่องน่ากลัว และรุนแรงขึ้นได้ เช่น ปรับห้าเท่า หรือ สิบเท่าของมูลค่าทรัพย์สินที่ปล้นมา หรือ ลักขโมยมา ทั้งนี้เพราะว่าการปรับในกรณีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น ถือได้ว่าเป็นการลงโทษที่ตรงจุดมาก เพราะโทษปรับเป็นกรณีที่รัฐบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเช่นเดียวกัน คือ ผู้กระทำความผิดต้องชำระค่าปรับเป็นเงิน ในหลายกรณี ผู้กระทำความผิดอาจจะถูกปรับเสียขึ้นหนึ่งก่อนที่จะถูกลงโทษประหารชีวิตก็ได้

ก่อนศตวรรษที่ 19 โทษปรับตามกฎหมายโรมานอ-เยอรมันนิก ก็พัฒนาไปอีกขั้นหนึ่ง คือ ใช้เป็นการลงโทษสถานเบา สำหรับความผิดเล็กน้อย อย่างที่เรียกกันว่า ความผิดลหุโทษ (Petty crimes) ซึ่งใช้ในกรณีที่เห็นว่า ผู้กระทำความผิดไม่ควรรับโทษประการอื่น เพราะเห็นว่าเป็นการทารุณโหดร้ายเกินไป เช่น การกระทำความผิดเล็กน้อยๆ ที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่ไม่เกิดอันตรายต่อผู้ใด นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา อาจกล่าวได้ว่า โทษปรับได้ถูกสร้างขึ้นเป็นโทษทางอาญาชนิดหนึ่งที่สมบูรณ์ และมีกฎเกณฑ์ในตัวเอง หลังจากผ่านการพัฒนามาอย่างยาวนาน^๕

สำหรับประเทศไทยนั้น โทษปรับ ก็ได้มีการพัฒนามาอย่างยาวนานพอสมควรเช่นกัน เดิมทีเดียวตามกฎหมายเก่า มีการปรับเป็นสินไหมพินัย โดยการแบ่งสภาพ

^๕Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law: A Survey of 21 Countries, (Cambridge: Institute of Criminology, 1982), p. 4

ของการปรับ ถ้าปรับเป็นสินไหม ก็จะให้แก่ผู้เสียหาย หากปรับเป็นพินัย ก็จะให้แก่หลวง ต่อมา ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงโทษปรับอีก โดยถือว่าโทษปรับเป็นการชำระโทษให้แก่รัฐ ซึ่งต้องชำระต่อศาล สำหรับสินไหมนั้น ก็กลายถ้อยคำเป็นค่าสินไหมทดแทน ในทางแพ่ง ซึ่งหากผู้เสียหายต้องการจะให้มีการชดใช้ค่าเสียหาย ก็จะต้องดำเนินการเรียกค่าสินไหมทดแทนในลักษณะละเมิด⁷

โดยก่อนที่จะมีการจัดทำกฎหมายลักษณะอาญา เคยมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะความผิดล่วงพระราชอาญาอันมีโทษหลวง ในสมัยรัชการที่ 5 เมื่อ ร.ศ. 114 ได้กำหนดการกระทำความผิดอาญาแผ่นดิน ซึ่งผู้กระทำความผิดอาจถูกลงโทษได้ 6 สถาน กล่าวคือ

1. ประหารชีวิต
2. จำคุกไว้ใช้งานหนัก
3. ชังคุกโดยให้ทำงาน
4. วิวราชบาท เอาสมบัติเป็นของแผ่นดิน
5. ปรับเป็นพินัย
6. ฝืน

ต่อมาเมื่อได้มีการจัดทำกฎหมายลักษณะอาญา ใน ร.ศ. 127 อันถือว่าเป็นประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกของไทยก็ได้ ก็ได้มีการนำโทษปรับมาใช้สำหรับผู้กระทำความผิด แต่ได้จัดเป็นระบบมากขึ้น กล่าวคือ

1. ยกเลิกการปรับตามศักดินาโดยเด็ดขาด
2. กำหนดวันชำระค่าปรับ

⁷จิตติ เจริญจำ, หมายเหตุท้ายฎีกาที่ 3003/2531, อัยการนิเทศ, เล่มที่ 51 ฉบับที่ 4, พ.ศ. 2532, น. 612

3. กำหนดให้มีการจำคุกแทนค่าปรับ
4. ได้นำเอาความคิดตามหลักอารยประเทศในเรื่องการปรับมาใช้

ตามกฎหมายลักษณะอาญา ก็ได้กำหนดโทษเอาไว้ 6 ประการเช่นกัน

กล่าวคือ

1. ประหารชีวิต
2. จำคุก
3. ปรับ
4. อยู่ในเขตอันมีกำหนด
5. ริบทรัพย์สิน
6. เรียกประกันทัณฑ์บน

2.3 ลักษณะของโทษปรับ

จากประวัติ และวิวัฒนาการของโทษปรับโทษปรับมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

2.3.1 เป็นโทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สิน ของผู้กระทำความผิด และทรัพย์สินนั้นก็คือเงิน การบังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่น เช่น ข้าวของ เครื่องประดับหรือทรัพย์สินมีค่าประการอื่น ไม่ถือว่าเป็นโทษปรับ ถ้าหากทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับกระทำความผิด ก็ถือว่าเป็นโทษเกี่ยวกับการริบทรัพย์สิน ลักษณะของโทษปรับในข้อนี้เป็นที่ชัดเจนขึ้นตั้งแต่สมัยแรกเมื่อเริ่มมีโทษปรับ แม้กฎหมายโบราณก็รู้จักแยกโทษสองประการนี้ออกจากกัน^๕

^๕ แต่ถ้าไม่มีเงินเสียค่าปรับ ก็อาจจะถูกยึดทรัพย์สินได้ การยึดทรัพย์สินจึงมิใช่การริบทรัพย์สิน เพราะมิได้กระทำต่อทรัพย์สินอื่นเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 ถึงมาตรา 34

2.3.2 เงินค่าปรับต้องตกเป็นของแผ่นดินหรือตกเป็นของหลวง ลักษณะข้อนี้ต้องใช้เวลานานพอสมควรกว่าจะแยกโทษปรับออกจากเรื่อง ค่าเสียหายในทางแพ่งได้ ซึ่งในเวลานี้ ความคิดเรื่อง โทษปรับ กับค่าเสียหายในทางแพ่ง มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ซึ่งก็ได้มีผู้พยายามอธิบาย ความแตกต่างระหว่างโทษปรับในทางอาญา กับค่าปรับในทางแพ่งตามกฎหมายไทยเอาไว้ว่า

" เงินค่าปรับอันเป็นโทษในทางอาญานั้น ต่างกับ ค่าสินไหมในทางแพ่ง ดังนี้

ประการแรก ค่าสินไหมในทางแพ่งเพื่อชดใช้ความเสียหายแก่เอกชนผู้ได้รับความเสียหาย แต่การปรับในทางอาญาเป็นการปรับเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด

ประการที่สอง ค่าสินไหมในทางแพ่ง คู่กรณีตกลงกันได้ แต่เงินค่าปรับในทางอาญากฎหมายกำหนดไว้

ประการที่สาม ค่าสินไหมในทางแพ่ง จะบังคับให้ผู้ถูกปรับจำคุกแทนค่าปรับไม่ได้ แต่เงินค่าปรับในทางอาญาบังคับให้ผู้ถูกปรับจำคุก หรือถูกกักขังแทนเงินค่าปรับได้

ประการที่สี่ การปรับในทางอาญาเป็นโทษ เมื่อเป็นโทษก็ย่อมเป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศ ชื่อเสียง แก่ผู้ถูกปรับอยู่ในตัว แต่การปรับในทางแพ่ง ไม่ใช่โทษจึงไม่เป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศ แก่ผู้ถูกปรับแต่อย่างใด

ประการที่ห้า เงินค่าปรับในทางอาญาที่ผู้กระทำความผิดต้องชำระ นั้นตกเป็นของรัฐ ส่วนในทางแพ่ง เช่น ในกรณีละเมิดนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คู่กรณีผู้ได้รับความเสียหายได้กลับคืนสู่สถานะเดิมก่อนมีการกระทำความผิดอันเป็นละเมิดนั้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้^๑ ดังนั้น เงินค่าปรับที่ผู้กระทำความผิดต้องชำระนั้น

^๑ เกียรติขจร วิจารณ์สวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1, (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 1, 2531), น. 11

จะตกเป็นของรัฐ ส่วนในทางแพ่ง เช่นกรณีของการละเมิดนั้น ค่าเสียหายซึ่งมาจากทรัพย์สินของผู้กระทำละเมิดย่อมตกเป็นของผู้เสียหาย มิได้ตกเป็นของรัฐแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม มีข้อควรสังเกตว่า การปรับผู้กระทำความผิด แม้จะเป็นโทษที่ผู้กระทำความผิดพึงได้รับ ท่านเองได้ชดเชยกับโทษสถานอื่น แต่จากลักษณะพิเศษที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องชดเชยเงินแก่รัฐ จึงอาจทำให้เข้าใจไปในแง่ที่ว่า ค่าปรับ ก็คือค่าสินไหมทดแทนที่รัฐพึงเรียกเอาจากผู้กระทำความผิด ในฐานะที่รัฐเป็นตัวแทนของสังคมผู้ได้รับความเสียหาย ซึ่งก็มักจะเข้าใจกันในคดีความผิด ซึ่งไม่มีเอกชนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้เสียหายโดยเฉพาะ เช่น คดีความผิดต่อกฎหมายศุลกากร เป็นต้น

นอกจากนี้ อาจชวนให้เข้าใจไปได้ว่า ค่าปรับมีลักษณะเป็นหนี้ในทางแพ่งซึ่งความจริงแล้วค่าพิพากษาให้ปรับเพียงแต่ก่อให้เกิดสิทธิแก่รัฐ ที่จะบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของจำเลยเท่านั้น หากได้มีผลให้จำเลยตกเป็นลูกหนี้ของรัฐแต่อย่างใด¹⁰

ดังนั้น เมื่อมีกรณีผู้กระทำความผิดไม่ชำระค่าปรับ จึงต้องมีวิธีการบังคับค่าปรับเป็นพิเศษ

โทษปรับมีที่ใช้บ่อยมากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกฎหมายอาญา ร.ศ. 127 และกฎหมายอาญาอื่นทั่วไปโดยมากเป็นโทษที่คู่เคียงไปกับโทษจำคุกเสมอ ความผิดที่ไม่มีโทษปรับคู่เคียงไปกับโทษจำคุกปกติก็จะมี เฉพาะแต่ความผิดประเภทอุจฉกรรจ์ และความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียวโดยไม่มีโทษจำคุกคู่เคียงไปด้วยก็เฉพาะแต่ความผิดชนิดที่ไม่ร้ายแรงเมื่อพิจารณา ถึงความแพร่หลายของโทษแล้ว โทษปรับมีที่ใช้มากกว่าโทษชนิดอื่นทั้งสิ้น และมีมากกว่าโทษจำคุกด้วย แต่ในทางปฏิบัติ ศาลใช้โทษ

¹⁰ คัมภีร์ แก้วเจริญ, "โทษปรับผ่อนส่งได้หรือไม่", วารสารอัยการ, ปีที่ 2 ฉบับที่ 14, กุมภาพันธ์ 2522, น. 60

จำคุกมากกว่าโทษปรับ ทั้งนี้ เนื่องจากโทษจำคุกบังคับได้สะดวกกว่าโทษปรับ ส่วนโทษปรับเป็นการบังคับเอากับทรัพย์สินซึ่งเป็นเงิน หากว่าผู้กระทำความผิดไม่นำเงินค่าปรับมาชำระต่อศาลภายในระยะเวลาที่กำหนด ศาลก็ต้องกักขังผู้ต้องโทษ หรือการบังคับเอากับทรัพย์สินอย่างอื่นของผู้ต้องโทษปรับ ซึ่งการบังคับเอากับทรัพย์สินดังกล่าว ก็ต้องดำเนินการตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งมีวิธีการ และขั้นตอนที่มากมาย ไม่เป็นการสะดวกเหมือนกับการบังคับใช้โทษจำคุก นอกจากนี้ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นคนยากจน การบังคับโทษปรับย่อมเป็นการทำให้เดือดร้อนแก่ความเป็นอยู่ในครอบครัวของบุคคลนั้นด้วย¹¹ ในทางปฏิบัติศาลจึงมักใช้โทษจำคุกมากกว่าโทษปรับ

2.3.3 โทษปรับ เป็นโทษที่อาจใช้เป็นเอกเทศ โดยไม่มีโทษอื่นด้วยก็ได้ หรืออาจใช้ควบคู่ไปกับโทษอาญาสถานอื่นก็ได้ ในกฎหมายของต่างประเทศ นิยมใช้โทษปรับสถานเดียวสำหรับความผิดเล็กน้อย ตามกฎหมายไทย โทษปรับสถานเดียว จะใช้ในความผิดที่สมควรมีโทษเล็กน้อย หรือมีฉะนั้น ก็มักจะนิยมใช้กับความผิดใหม่ๆ ซึ่งเพิ่งสร้างขึ้นเป็นความผิดอาญา ตัวอย่างจะเห็นได้ชัด ในกรณีความผิดอาญาทางเศรษฐกิจความผิดที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ความผิดเกี่ยวกับการค้าที่ไม่เป็นธรรม ความผิดของกรรมการในกรณีที่นิติบุคคลควรรับโทษทางอาญา¹² แต่โทษปรับ

¹¹ เนติบัณฑิต, "โทษปรับ", นิติสาส์น, แผนสามัญ, ปีที่ 9 เล่ม 12, มีนาคม 2479, น. 1006-1008

¹² รองพล เจริญพันธ์, "การใช้โทษปรับเป็นมาตรการคุ้มครองผู้บริโภค ในเรื่องค่าพรรณนาคคุณภาพสินค้าหรือการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค", วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 10 ฉบับที่ 2, 2521, น. 316-319

เมื่อมีการนำมาใช้กับความผิดใหม่ๆ เช่นนี้ มักมีการบัญญัติโทษปรับให้เป็นโทษที่รุนแรง มีปริมาณมาก ในทำนองว่าถ้าจะลงเป็นโทษจำคุก ก็เห็นว่าอาจจะ เป็นโทษที่หนักเกินไป จึงลงโทษปรับแทน แต่เมื่อมีการกำหนดโทษปรับแล้ว ก็กำหนดค่าปรับให้สูง สัมกับที่ความผิดนั้นเป็นความผิดทางเศรษฐกิจ เรียกได้ว่า เป็นการลงโทษทางเศรษฐกิจ ของผู้กระทำความผิดก็ว่าได้

ตามประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน โทษปรับได้จัดอยู่ในอันดับที่สี่ ของ ความรุนแรง ซึ่งถือว่าเป็นโทษที่หนักรองลงมาจากโทษประหารชีวิต โทษจำคุกและโทษกักขัง อันเป็นโทษที่บังคับต่อชีวิต ต่อร่างกาย และต่อเสรีภาพ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน จัดอยู่ในประเภทของการลงโทษต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด จึงจัด อยู่ในสถานเบา

โทษปรับจึงเหมือนกับเป็นโทษที่ใช้แทนโทษที่เกี่ยวกับเสรีภาพของผู้กระทำความผิด โดยกฎหมายเห็นว่า ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ควรถูกลงโทษถึงขนาดตัดรอนเสรีภาพ ก็ให้ลงโทษต่อทรัพย์สิน คือ โทษปรับแทน¹³

2.4 ผลดี ผลเสียของโทษปรับ

2.4.1 ข้อดี โทษปรับมีข้อดีที่สำคัญ คือ

2.4.1.1 ใช้แทนการลงโทษจำคุกกระยะสั้น โทษปรับ ถือว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดทางหนึ่งในการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกกระยะสั้น ซึ่งไม่มีประโยชน์

¹³ สมพร พรหมพิตาธร, "โทษปรับ", อัยการนิเทศ, ฉบับที่ 4 เล่มที่ 31, 2512, น. 443

ต่อผู้ทำความผิดเองไม่ว่าในทางใด¹⁴ นักอาชญาวิทยามีความเห็นพ้องต้องกันว่าโทษจำคุกระยะสั้นเป็นโทษที่ไม่ได้ผลในทางปราบปรามผู้กระทำความผิด เพราะผู้ถูกลงโทษไม่เด็ดขาด ไม่ได้ผลในทางแก้ไข ปรับปรุง ตัวผู้กระทำความผิด เพราะระยะเวลาสั้นเกินไป โทษจำคุกทำให้ผู้ต้องโทษมีจิตใจแข็งกระด้าง และทำให้ผู้ต้องโทษเข้าไปปะปนอยู่ในสมาคมของอาชญากร ทำให้ผู้นั้นกลายเป็นอาชญากรหนักขึ้นไปอีก โทษจำคุกมักทำให้ผู้ถูกลงโทษเสียคน เมื่อพ้นโทษแล้วก็มักกลับเข้าสู่สังคมไม่ค่อยได้ แต่โทษปรับไม่เป็นเช่นนั้น ผู้ที่ถูกลงโทษปรับไม่ถือว่าเสียหายมากนัก ผู้พ้นโทษยังสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้

ดังนั้น โทษปรับจึงนอกจากจะผลดีในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำแล้ว ยังสามารถบรรเทาความเสียหายทางสังคม แก่ผู้กระทำความผิดได้โดยตรง เฮอ์แมนน์ แมนน์ไฮม์ (Herman Mannheim) นักอาชญาวิทยา ผู้วางรากฐานการศึกษา วิชาอาชญาวิทยาในประเทศอังกฤษ ได้ให้ความเห็นสรุปว่า "การลงโทษปรับมีลักษณะละม้ายคล้ายคลึง กับการรอลงอาญา ด้วยการคุมความประพฤติ (Probation) ในทัศนะที่ว่าต่างก็ เป็นวิธีการลงโทษที่ส่งผลกระทบ หรือ สร้างรอยมลทินทางสังคม (Social Stigma) แก่ผู้กระทำความผิดน้อยที่สุด"¹⁵

2.4.1.2 โทษปรับสามารถกำหนดให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นรายๆไป กล่าวคือ ในการลงโทษปรับนั้นสามารถกำหนดจำนวนเงินให้เหมาะสมกับฐานะของผู้กระทำความผิด ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดีก็จะลงโทษปรับน้อยลง ส่วนผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็อาจลงโทษปรับให้รุนแรงขึ้น และสำหรับความผิดที่กระทำไปด้วยความโลภแล้ว โทษปรับนั้นเหมาะสม

¹⁴ วีรพล ปานบุตร, "โทษปรับในสวีเดน", วารสารอัยการ, ปีที่ 2 ฉบับที่ 14, 2522, น. 27

¹⁵ ประเสวีรัฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา, (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2523), น. 34

ที่สุด กรณีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น การกระทำความผิดฐานลักทรัพย์คนอื่นมา เพราะความโลภอยากได้ทรัพย์สินของเขา หากถูกลงโทษปรับกลับต้องเอาทรัพย์สินของตนไปจ่าย แทนที่จะได้ทรัพย์สินมากกลับต้องเสียทรัพย์สินของตนไป โทษปรับ จึงเน้นที่การแก้หนี้โลกได้ตรงจุดที่สุด¹⁶

2.4.1.3 โทษปรับเป็นโทษที่สามารถแก้ไขได้ ในภายหลังในกรณีที่การพิพากษาคัดสินผิดพลาด กล่าวคือหากปรากฏพยานหลักฐานว่าผู้ที่ถูกลงโทษปรับนั้น มิได้กระทำความผิดก็ยังมีทางแก้ไขได้ โดยการคืนค่าปรับให้ได้¹⁷

2.4.1.4 โทษปรับมีผลดีในทางเศรษฐกิจต่อรัฐ ไม่ต้องขาดรายได้ และเสียกำลังงานของชาติไปต่อการเอาคนไปขังไว้และยังไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสร้างที่คุมขัง ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างผู้คุมขัง ค่าเลี้ยงดูผู้ต้องขังตรงข้าม รัฐกลับได้ค่าปรับมา ซึ่งในแต่ละปีมีจำนวนไม่ใช่น้อย¹⁸

2.4.1.5 รายได้จากค่าปรับรัฐสามารถนำไปใช้ในกิจการอื่นได้ เช่นนำค่าปรับมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมโดยเฉพาะ เช่น การนำ

¹⁶ โทเมเน ภักธรภิรมย์, "โทษปรับ", บทบัญญัติ, เล่ม 30 ตอน 3, 2516, น. 457

¹⁷ เรื่องเดียวกัน

¹⁸ เรื่องเดียวกัน

ค่าปรับมาเป็นกองทุนเพื่อการปราบปรามอาชญากรรมโดยเฉพาะ^{1๐}

2.4.1.6 โทษปรับสามารถปรับให้ยืดหยุ่นได้ เช่น การยินยอมให้มีการผ่อนชำระค่าปรับ หรือการจัดเป็นระบบวันปรับซึ่งก็สุดแท้แต่กฎหมาย และความเหมาะสมของแต่ละประเทศ ที่จะกำหนดความยืดหยุ่นดังกล่าว โดยไม่ก่อให้เกิดผลร้ายแก่ผู้ถูกลงโทษ และไม่ส่งผลเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม^{2๐}

2.4.2 ผลเสีย โทษปรับมีข้อเสียที่สำคัญ คือ

2.4.2.1. โทษปรับมักถูกตำหนิว่าเป็นโทษที่ไม่เสมอภาคเพราะว่าค่าปรับจำนวนเท่ากัน อาจมีค่าต่างกัน ถ้าหากว่าฐานะทางเศรษฐกิจ ของผู้กระทำความผิดแตกต่างกัน จอร์จ รุสซ์ (Gorge Rusche) และ ออตโต เคิร์ชไฮเมอร์ (Otto Kirchheimer) นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกันได้ให้ความเห็นไว้ว่า "การลงโทษปรับเป็นวิธีการปฏิบัติที่มีประโยชน์ สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคมแบบอุตสาหกรรม และผู้มีรายได้อาจจะเสียค่าปรับได้ จะมีผลเสียแต่เฉพาะกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นคนร่ำรวย และชนชั้นสูงเท่านั้น"²¹

2.4.2.2 ในทางปฏิบัติ การบังคับโทษปรับ ล้มเหลวในหลายประเทศ เพราะเมื่อลงโทษปรับไปแล้ว ก็มักจะเรียกเก็บค่าปรับไม่ค่อยได้ จึงมักเปลี่ยนโทษปรับเป็นโทษจำคุก

^{1๐}Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law: A Survey of 21 Countries, (Cambridge: Institute of Criminology, 1982), p. 23

^{2๐}Ibid.

²¹ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา, (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2523), น. 34

หรือกักขังแทนโทษปรับ อันทำให้ไม่เป็นไปตามความประสงค์ของคำพิพากษา และในที่สุดผู้ต้องโทษปรับก็จะกลับมารับโทษจำคุกกระยะสั้น ซึ่งจะขัดแย้งกับความมุ่งหมายของการมีโทษปรับที่ต้องการหลีกเลี่ยงอยู่นั่นเอง²²

2.4.2.3 โทษปรับอาจจะแข็งเกินไป ไม่เป็นไปตามระบบเศรษฐกิจและค่าของเงิน ทำให้มีการปรับปรุ่ง แก้ไข อยู่เสมอ ซึ่งในการปรับปรุ่งแก้ไขประมวลกฎหมายนั้นอาจทำได้ไม่่ง่ายนัก

2.4.2.4 การที่พยายามให้มีการชำระค่าปรับแทนกันโดยบุคคลภายนอก อาจทำให้ลดความศักดิ์สิทธิ์ของโทษปรับลงได้ เพราะโทษปรับเป็นโทษในทางอาญา การลงโทษทางอาญาก็ต้องเป็นการเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิดเท่านั้น ไม่อาจจะรับโทษแทนกันได้

2.4.2.5 หากรัฐมุ่งแสวงหาประโยชน์ หรือรายได้จากค่าปรับเข้ารัฐ โดยรัฐ มีมาตรการที่เข้มงวดกวดขัน ที่จะบังคับเอาค่าปรับ เป็นเหตุให้บ่อยครั้งที่ผู้ต้องโทษปรับ ไม่อยู่ในฐานะที่จะชำระค่าปรับให้แก่ผู้เสียหายได้

2.4.2.6 โทษปรับมีผลทำให้เศรษฐกิจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด ถูกกระทบไปด้วย เช่น กระทบต่อเงินรายได้ที่จะนำมาจุนเจือครอบครัวแต่นำมาชำระค่าปรับแทน

เมื่อพิจารณาจากข้อบกพร่อง หรือข้อเสียของโทษปรับแล้ว จะเห็นได้ว่า หากเทียบเคียงกับโทษอื่นๆ โทษปรับมีผลดีอยู่มาก ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่กฎหมาย หรือหลักมนุษยธรรม ในส่วนข้อเสีย แม้จะมีอยู่บ้าง แต่ก็อาจทำการแก้ไขได้ในกาลต่อไป ดังที่ปรากฏมาแล้วในหลายประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน และประเทศทางฝ่ายสแกนดิเนเวีย เป็นต้น ซึ่งสามารถแก้ไขข้อบกพร่องจนมีความ

²² ข้ออ้างนี้มีอยู่ในประเทศเบลเยียม อิตาลี ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา แคนาดาและออสเตรเลีย

เป็นธรรม และเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันได้ดี ซึ่งหลักเกณฑ์บางอย่างสมควรพิจารณานำมาใช้ ในระบบการลงโทษปรับตามกฎหมายไทยได้

2.5 การกำหนดโทษปรับ

โทษปรับ คือ โทษในทางอาญาที่กำหนดไว้ ให้ผู้กระทำความผิดนำเงินมาชำระต่อศาลตามจำนวนที่ศาลกำหนด โทษปรับเป็นโทษที่ลงแก่สถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด การกำหนดโทษปรับไว้ในกฎหมาย จึงถือเป็นเรื่องนโยบายทางอาญา (Criminal Policy) ซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติหรือผู้ออกกฎหมายต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจโดยรวมด้วย เช่น การกำหนดเพดานชั้นสูงสุดของจำนวนค่าปรับ ต้องสัมพันธ์กับสภาพทางเศรษฐกิจ ค่าของเงินในประเทศ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นพอที่จะให้ศาลใช้กฎหมายนั้น กำหนดค่าปรับมากขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดได้

การกำหนดโทษปรับไว้ในกฎหมายเท่าที่ปรากฏจะมีอยู่ 3 แนวทาง คือ

2.5.1 การกำหนดไว้อย่างเด็ดขาด (definite) คือ ระบุจำนวนค่าปรับไว้ตายตัว ศาลไม่มีโอกาสใช้ดุลพินิจ ในการกำหนดอัตราค่าปรับได้ เช่น ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 27 แก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ 10 พ.ศ. 2490 มาตรา 3 ซึ่งกำหนดให้ปรับ 4 เท่าของราคาของและค่าอากรรวมกัน

2.5.2 การกำหนดไว้อย่างสัมพันธ์ (relative) หมายถึง การกำหนดกรอบของโทษปรับไว้ เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดอัตราค่าปรับภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น การกำหนดชั้นสูงแต่ไม่กำหนดชั้นต่ำ หรือ การกำหนดชั้นต่ำแต่ไม่กำหนดชั้นสูง ตลอดจนอาจกำหนดทั้งชั้นสูงและชั้นต่ำก็ได้

2.5.3 การกำหนดโทษแต่ไม่ระบุอัตราโทษที่แน่นอน เช่น การกำหนดโทษปรับ แต่ไม่ระบุอัตราโทษไว้ว่าปรับเท่าใด กฎหมายที่จะกำหนดโทษปรับไว้เช่นนี้ มักจะเป็นแต่โทษสถานเบา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการลงโทษปรับ เช่น

ตามกฎหมายอาญาเยอรมันจะมีใช้แต่ในกรณีนี้ กับการกำหนดโทษปรับเท่านั้น²³

ในเรื่องหลักการกำหนดโทษ ศาสตราจารย์ สรรเสริญ ไกรจิตติ ได้เคยเสนอแนวทางเพื่อใช้ประกอบดุลพินิจในการลงโทษไว้ ดังนี้²⁴

1. ลักษณะของผู้กระทำความผิด ได้แก่ การพิจารณาถึงความชั่วร้ายของผู้กระทำความผิด จิตใจของผู้กระทำความผิด เจตนา หรือ ประมาท สภาพแวดล้อม และบุคลลิกภาพของผู้กระทำความผิด²⁵

2. ลักษณะของผู้ถูกกระทำร้าย คือ การพิจารณาว่าผู้ถูกกระทำร้ายเป็นบุคคลประเภทใด ผู้หญิง หรือ ผู้ชาย เด็ก หรือ ผู้ใหญ่ ความทุกข์เวทนา หรือ ความเสียหาย ของผู้ถูกกระทำร้ายเป็นอย่างไร เกิดผลกระทบในวงกว้างมากน้อยเพียงใด

²³ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญาภาค 1, (กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), น. 305

²⁴ สรรเสริญ ไกรจิตติ, "ดุลพินิจในการลงโทษ", ดุลพินิจ, เล่ม 1, ปีที่ 27, มกราคม-กุมภาพันธ์ 2523, น. 28-33

²⁵ นักทฤษฎีหลายท่านเห็นว่า การกำหนดโทษในกฎหมายควรลงโทษการกระทำที่เกิดขึ้นโดยเจตนา ให้รุนแรงกว่าการกระทำที่ประมาท และการกระทำโดยมีมูลเหตุจูงใจพิเศษควรมีโทษรุนแรงกว่าการกระทำโดยเจตนา เพราะถือว่าเลวร้ายกว่าการกระทำที่เป็นอันตราย (harm) ไปถึงขั้นเป็นความผิดชั่วร้าย (culpability) เสียแล้ว ดู A.C. German, Frank D.Day, Robert R.J. Gallati, Introduction to Law Enforcement and Criminal Justice (Illinois : Springfield, 1968), p. 41

3. ประโยชน์ของรัฐ หรือสาธารณชน คือ การพิจารณาว่าการลงโทษประเภทใด อย่างไร จึงจะเป็นประโยชน์ต่อรัฐ หรือสาธารณชน เช่น เมื่อพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้วมีแนวโน้มว่า ผู้กระทำความผิดอาจกระทำความผิดซ้ำอีกได้ในกรณีเช่นนี้ สังคมจะไม่ได้ได้รับความปลอดภัย โทษประหารชีวิต จึงอาจเป็นโทษที่เหมาะสม ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดไปด้วยความโลภ การลงโทษปรับในอัตราสูง อาจได้รับผลดีว่าการนำตัวผู้นั้นไปรับโทษจำคุก ตามปัจจัยข้อนี้ เท่ากับว่า ให้ศาลพิจารณาถึงสถานที่ที่กระทำความผิด (เช่น ที่สาธารณะ หรือที่โรงงาน) เวลาที่กระทำความผิด (เช่น กลางวัน หรือกลางคืน) ผลของการกระทำความผิด (เช่น เป็นความเสียหายเล็กน้อย หรือความเสียหายรุนแรง) สภาพของสังคมในขณะกระทำความผิด (เช่น การกระทำความผิดในขณะที่มีความผิดนั้นเกิดบ่อยๆ หรือนานๆครั้ง) และการกระทำความผิดกระทบกระเทือนต่อรัฐหรือผู้เสียหายมากน้อยเพียงใด

โทษปรับ เป็นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา²⁶ ซึ่งเป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด นั่นคือ เป็นโทษที่บังคับเอากับเงินของผู้กระทำความผิดผู้ต้องโทษปรับ จะต้องนำเงินมาชำระเป็นค่าปรับ ตามจำนวนที่ศาลกำหนดภายในระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด หรือตามคำสั่งศาล เมื่อโทษปรับเป็นโทษในทางอาญา การใช้โทษปรับก็ต้องพิจารณาถึง ผู้ซึ่งมีอำนาจลงโทษ กล่าวคือ การจะลงโทษทางอาญาแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดได้ จะต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้แก่บุคคลหรือองค์กรใดโดยเฉพาะอย่างชัดแจ้ง กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายนั่นเอง ทั้งนี้ เนื่องจากว่า กฎหมายอาญานั้น ผู้ซึ่งมีอำนาจบังคับตามกฎหมายอาญา คือ องค์กร หรือบุคคล ซึ่งมีอำนาจตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ถ้าหากเป็นองค์กร

²⁶ ดูประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18

หรือบุคคล ซึ่งกฎหมายอาญามีได้กำหนดให้อ่านาจไว้ แต่มาให้ผลร้ายแก่บุคคลอื่น ผลร้ายนั้น ก็ไม่ใช่โทษอาญา ปัญหาที่ว่า ผู้ซึ่งมีอำนาจบังคับตามกฎหมาย คือใคร กรณีนี้ ผู้มีอำนาจก็คือศาล²⁷ และเจ้าพนักงานของรัฐในความผิดบางประเภทซึ่งปกติจะเป็นความผิดประเภทซึ่งไม่มีความร้ายแรงมากนัก ในที่นี้ จะขอแบ่งผู้ซึ่งมีอำนาจบังคับใช้โทษปรับตามกฎหมายอาญาเป็น 2 ฝ่าย ดังนี้

2.6 การกำหนดโทษปรับโดยเจ้าพนักงาน

การกำหนดโทษปรับโดยเจ้าพนักงาน เป็นการบังคับใช้โทษในทางอาญาโดยฝ่ายบริหารซึ่งกฎหมายได้ให้อ่านาจเจ้าพนักงานในการ "เปรียบเทียบปรับ" เพื่อให้คดีนั้นได้เสร็จสิ้นลงในชั้นเจ้าพนักงาน หากเจ้าพนักงาน และผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติกรให้เป็นไปตามเงื่อนไข ที่กฎหมายกำหนดไว้ครบถ้วน ซึ่งการเปรียบเทียบนั้น มีผู้ให้ความเห็นว่า เป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร เชื่อว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงและชี้ขาดว่ามีความผิด แล้วจึงกำหนดโทษ ลักษณะเช่นนี้นักวิชาการทางกฎหมายรัฐธรรมนูญบางท่านนิยมนเรียกว่า เป็นการให้อ่านาจตุลาการโดยฝ่ายบริหาร หรือเป็นกรณีที่ฝ่ายบริหารเข้ามาทำหน้าที่ทางตุลาการบางส่วน²⁸ หากแต่ว่าจะต้องมีการระบุเงื่อนไขเพิ่มเติมบางเรื่อง เพื่อจะได้ไม่ทำให้เกิดการโต้แย้ง และก้าวก่าอำนาจซึ่งกันและกัน เช่น ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหา

²⁷ Johannes Andenaes, The General Part of the Criminal Law of Norway, (London : Sweet & Maxwell Limited, 1965), p. 12

²⁸ กฎหมายมหาชน, เอกสารการสอนสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527, น. 387

ด้วย เหตุผลสำคัญ ที่ยอมให้เจ้าพนักงานมีอำนาจทำการเปรียบเทียบเช่นนั้นได้ ก็เพราะว่า ในกรณีความผิดอาญาเล็กน้อย หากไม่มีกระบวนการเช่นนี้ คดีความ ทั้งหมดก็ต้องผ่านเข้าสู่ขั้นตอนของศาล คือ ฟ้องร้องต่อศาลทั้งหมด ซึ่งทำให้เกิดภาระต่อกระบวนการยุติธรรมขึ้นโดยไม่จำเป็น ซึ่งประโยชน์ของการให้ฝ่ายบริหาร คือ เจ้าพนักงานมีอำนาจเปรียบเทียบก็คือ

ประการแรก เป็นการช่วยลดภาระของศาล และเจ้าหน้าที่อื่นๆ ในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ การให้อำนาจเจ้าพนักงานในการเปรียบเทียบ สามารถทำให้คดีความส่วนหนึ่งเสร็จสิ้นลง เลิกกัน หรือระงับไป^{๒๐} ตั้งแต่ในชั้นเจ้าพนักงาน ไม่ต้องนำคดีมาสู่ศาล ซึ่งก่อให้เกิดภาระต่อศาลโดยไม่จำเป็น อันอาจกระทบต่อการอำนวยความยุติธรรมได้

ประการที่สอง เป็นการลดภาระ ค่าใช้จ่ายของผู้ต้องหาเอง ในการดำเนินคดีในศาล

ประการที่สาม เกิดประโยชน์ทางฝ่ายปกครอง ทำให้การใช้กฎหมาย ครอบครองตัว และก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ คือการได้ตัวผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดมารับโทษเต็มตามอัตราโทษในกฎหมายได้โดยง่าย

ประการที่สี่ การเปรียบเทียบโดยเจ้าพนักงาน ไม่ขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ เพราะต้องอาศัยความสมัครใจของผู้ต้องหาอยู่ด้วย ไม่ใช่อาศัยอำนาจบังคับของฝ่ายบริหารที่จะเข้าไปใช้อำนาจหน้าที่เช่นนั้นเสียเอง และหากว่ามีปัญหา เช่น ผู้ต้องหาไม่ยินยอม หรือยินยอมแต่อ้างว่ากระบวนการต่างๆ ไม่ถูกต้อง ก็สามารถนำคดีไปสู่การพิจารณาของศาล หรือฝ่ายตุลาการในที่สุดได้

^{๒๐} ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37, 38

2.7 ลักษณะและวิธีการของการเปรียบเทียบ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การเปรียบเทียบโดยเจ้าพนักงาน หรือฝ่ายบริหารนั้น มีประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม แต่เนื่องจากเป็นการใช้อำนาจฝ่ายบริหาร จึงต้องมีการวางกฎเกณฑ์ในเรื่องของการเปรียบเทียบไว้เป็นพิเศษ เช่น การกำหนดประเภทของคดีอาญาที่สามารถทำการเปรียบเทียบได้ กำหนดผู้ที่มีอำนาจในการเปรียบเทียบ และวิธีการปฏิบัติในการเปรียบเทียบ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถคุ้มครองสิทธิของบุคคลได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นนั่นเอง³⁰

2.8 ประเภทของคดีอาญาที่สามารถทำการเปรียบเทียบได้

2.8.1 คดีความผิดสุ่มโทษ ความผิดกรณีนี้ เป็นความผิดที่มีโทษสถานเบา ตามกฎหมายโรมันนั้น ความผิดสถานเบา เจ้าหน้าที่จะนำคดีขึ้นว่ากล่าวฟ้องร้องหรือไม่ก็ได้ โดยอาศัยหลักการใช้ดุลพินิจในการฟ้องคดี (Principle of discretionary prosecution)³¹ และโดยที่ผู้กระทำความผิด ได้จัดการในประการที่ทำให้เป็นที่พอใจแก่เจ้าพนักงาน เช่น ในคดีความผิดเล็กน้อย ที่ผู้กระทำความผิดได้บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหายแล้ว หรือ ความผิดที่มีโทษเล็กน้อย เช่น โทษปรับ เมื่อต้องหายินยอมชำระค่าปรับแล้ว ดังที่เรียกว่า transaction

³⁰ คมกฤษ เทียนทัต, "ผู้มีอำนาจเปรียบเทียบคดีอาญา", วารสารกฎหมายปกครอง, เล่ม 7, พ.ศ. 2531, น. 106-130

³¹ Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries (Cambridge : Institute of Criminology, 1982), p. 26

ตามกฎหมายเบลเยียม นั้น ในปัจจุบันการเปรียบเทียบใช้ได้เฉพาะ ความผิดลหุโทษ ซึ่งเมื่อผู้ต้องหายอมรับเต็มตามอัตราค่าปรับซึ่งพึงชำระตามกฎหมายแล้ว พนักงานอัยการจะไม่ฟ้องร้องคดีอีกต่อไป นักกฎหมายบางคนถือว่า ที่มาของการเปรียบเทียบก็คือ หลักการระงับข้อพิพาทในคดีแพ่งนั่นเอง จึงได้เรียกว่า transaction หรือ ที่บางประเทศเรียกว่า Voluntary payment in a settlement³² และถือว่าการระงับข้อพิพาทกรณีนี้ ไม่เป็นการลงโทษ และจะไม่ปรากฏในรายการทะเบียนของผู้ต้องโทษ

ตามกฎหมายเนเธอร์แลนด์ การชำระค่าปรับด้วยความสมัครใจให้ใช้กับความผิดอาญาเฉพาะลหุโทษ (Petty crime) และปรากฏในรายงานฉบับประเทศเนเธอร์แลนด์ว่า ร้อยละ 85 ของความผิดอาญาล็กน้อยเช่นนี้ จะระงับโดยวิธีการเปรียบเทียบ และอีกประมาณ ร้อยละ 15 เท่านั้น ที่ยังมีการนำคดีไปสู่ศาล แต่เป็นเพราะผู้ต้องหาไม่มีเงินชำระค่าปรับมากกว่า³³

ตามกฎหมายฝรั่งเศส การเปรียบเทียบปรับทำนองนี้ มีแนวโน้มที่จะขยายจากความผิดลหุโทษ ไปใช้กับความผิดอาญาที่มีโทษปานกลางได้ด้วย และมักจะใช้กับเรื่องการปรับเพราะเหตุหลักเลียงภาษีอากร และความผิดที่อยู่ในอำนาจของเจ้าหน้าที่รักษาป่าไม้ และต้นน้ำลำธาร³⁴

³² Belgian National Report, p. 308 อ้างใน Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries, p. 26

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

ในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย การเปรียบเทียบมีใช้มากกับความผิดอาญาเล็กน้อย ซึ่งหมายถึงความผิดอาญาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าพนักงานอื่นๆ ที่ไม่ใช่พนักงานอัยการสามารถฟ้องคดีได้เอง ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับความผิดเกี่ยวกับจราจรทางบก และการฟ้องมักทำในรูปแบบของคำฟ้องที่เรียกว่า indictment ซึ่งเมื่อมีการชำระค่าปรับกันแล้ว ก็จะไม่มีการฟ้องร้องกันอีกต่อไป แต่กฎหมายสแกนดิเนเวีย นั้น ถือว่าการยอมรับค่าปรับนั้น ถือว่าเป็นการที่ผู้ต้องหายอมรับว่าตนมีความผิด แต่ในความผิดบางประเภท การเปรียบเทียบจะต้องมีการทำบันทึกถึงศาลให้ศาลรับรู้ และไม่ถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการอย่างปกติทั่วไป³⁵

ในประเทศเยอรมันตะวันตก มีลักษณะการเปรียบเทียบที่แตกต่างกันออกไปบ้าง โดยการเปรียบเทียบ ให้กระทำได้ในความผิดอาญาเล็กน้อย คือความผิดที่มีโทษปรับ แต่โดยที่ความผิดอาญาหลายฐาน ไม่มีอัตราค่าปรับตายตัว ทั้งนี้ เพราะโดยเจตนารมณ์ของกฎหมาย ต้องการให้ศาลเป็นผู้กำหนด เมื่อเจ้าพนักงานฝ่ายบริหารมาใช้อำนาจนี้ การกำหนดโทษปรับโดยเจ้าพนักงานฝ่ายบริหารจึงทำได้ยากขึ้น และบ่อยครั้งที่ผู้ต้องหา โต้แย้งอำนาจของฝ่ายบริหาร ในการกำหนดอัตราค่าปรับสูงเกินไป คดีความจึงไปสู่ศาลในที่สุด

ในบางประเทศ เช่น ประเทศสวีเดน เซอร์แลนด์ และประเทศฝรั่งเศส เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจพบเห็นการกระทำผิด ก็ให้ทำบันทึกการกระทำผิดและแจ้งแก่ผู้กระทำความผิดว่ากระทำความผิดตามกฎหมายใด ข้อใด และต้องเสียค่าปรับเท่าใด ถ้าผู้กระทำความผิดยอมชำระค่าปรับเป็นเงินสด เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำการออกใบรับให้ และให้ผู้ถูกปรับลงชื่อเป็นหลักฐาน ต้นข้าวใบรับเงินค่าปรับจะถูกส่งให้พนักงานอัยการตรวจสอบ ว่าเป็นการปรับโดยชอบหรือไม่อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งก็เป็นวิธีการที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตำรวจมากขึ้น

³⁵ Ibid.

ตามกฎหมายไทย การเปรียบเทียบให้กระทำได้ในกรณีความผิดลหุโทษ ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 102 หมายถึง ความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญาได้แก่ ความผิดตาม มาตรา 367 ถึงมาตรา 398 นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาประเภทอื่นๆ ที่ได้กำหนดโทษเช่นเดียวกันนี้ ก็ถือว่าเป็นความผิดลหุโทษด้วยเช่นกัน

2.8.2 คดีความผิดไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ คดีความผิดที่อัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ ก็คือ ความผิดลหุโทษนั่นเอง แต่มีปัญหาในทางปฏิบัติว่า ความผิดเช่นนี้ หากไปปรากฏในกฎหมายอื่นๆ นอกจากประมวลกฎหมายอาญา จะเรียกว่าความผิดลหุโทษหรือไม่ กฎหมายจึงบัญญัติให้คลุมถึงความผิดเหล่านี้เสียด้วยเพื่อความชัดเจน³⁸

2.8.3 คดีที่มีโทษปรับสถานเดียว อย่างสูงไม่เกิน 10,000 บาท คดีประเภทนี้ ไม่ใช่ความผิดลหุโทษ เพราะปรับเกิน 1,000 บาท แต่โดยที่มีโทษปรับสถานเดียวและอัตราค่าปรับก็ไม่สูงจนเกินไปนัก จึงไม่ใช่เรื่องร้ายแรง จึงให้เจ้าหน้าที่ทำการเปรียบเทียบปรับได้ ในกรณีนี้ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ศาลอาจลงโทษปรับต่ำกว่าในความผิดลหุโทษนั้นก็ได้ และศาลไม่มีทางที่จะลงโทษถึงขั้นจำคุกได้เลย จึงถือว่าเป็นความผิดที่ควรให้มีการเปรียบเทียบปรับได้ แต่ทั้งนี้ จะต้องไม่มีโทษอย่างอื่น เช่น โทษจำคุก ปนอยู่ด้วย แต่เดิมเคยมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกิน 2,000 บาท แต่ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติการเปรียบเทียบปรับคดีอาญา พ.ศ. 2529 แก้เป็นโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกิน 10,000 บาท ซึ่งเป็น

³⁸ วงษ์ ช่อวิเชียร, คู่มือพนักงานสอบสวนข้าราชการฝ่ายปกครอง และ ตำรวจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสารส์การพิมพ์, 2520), น. 514

การแก้ไขกฎหมายตามมูลค่าของเงิน และตามสภาพความผิด ซึ่งมีการกระทำความผิดในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงเกิน 2,000 บาท แต่ไม่เกิน 10,000 บาท มาก แต่ไม่อาจเปรียบเทียบได้ เมื่อก่อน พ.ศ. 2529 เป็นเหตุให้คดีความดั่งค้างในศาลมาก เมื่อแก้ไขอัตราค่าปรับให้สูงขึ้นเป็น 10,000 บาท เช่นนี้ พนักงานเจ้าหน้าที่ก็มีอำนาจในการเปรียบเทียบปรับคดีต่างๆ ได้มากขึ้น

2.8.4 ความผิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากร ความผิดตามประมวลกฎหมายรัชฎากร กฎหมายศุลกากร และกฎหมายเกี่ยวกับภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือน ซึ่งมีอัตราโทษปรับอย่างสูงไม่เกิน 10,000 บาทนั้น ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีโทษจำคุกหรือไม่ ก็สามารถทำการเปรียบเทียบได้

2.8.5 คดีอาญาตามกฎหมายอื่นที่ให้อำนาจเปรียบเทียบได้ ในกรณีที่มีกฎหมายพิเศษอื่นใดให้อำนาจเปรียบเทียบไว้ พนักงานเจ้าหน้าที่ก็มีอำนาจเปรียบเทียบได้ ซึ่งก็เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวน หรือเจ้าพนักงานอื่นที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ก็ได้แล้วแต่กรณี เช่น ตามกฎหมายสุรา พ.ศ. 2493 มาตรา 31 ระบุว่า "ผู้ที่ขาย หรือนำออกแสดงเพื่อขาย ซึ่งสุราที่รู้ว่าทำขึ้นฝ่าฝืน มาตรา 5 ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 5,000 บาท แม้ว่าความผิดดังกล่าวนี้ไม่ใช่ความผิดลหุโทษ แต่ก็ให้ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการเปรียบเทียบได้"

2.8.6 คดีที่มีโทษปรับสถานเดียวในคดีอาญาที่มีโทษปรับสถานเดียว เมื่อผู้กระทำความผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูง สำหรับความผิดนั้น แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนศาลพิจารณาคดี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37(1) กำหนดให้คดีอาญาเล็กน้อย แต่ที่กฎหมายมิได้ใช้คำว่า เปรียบเทียบ เพราะไม่ใช่เป็นเรื่องเข้ามากำหนดค่าปรับ ซึ่งอาจต่ำกว่าอัตราค่าปรับอัตราสูงสุดที่กฎหมายกำหนดก็ได้ แต่เป็นเรื่องที่ผู้กระทำความผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราที่สูงเสียเอง ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่จะไม่รับก็ไม่ได้ และจะรับต่ำกว่าอัตราค่าปรับอย่างสูงสุดก็ไม่ได้ กฎหมายจึงมิได้ใช้คำว่าเปรียบเทียบปรับ แต่อาจจัดว่าเป็นวิธีการหนึ่งของการเปรียบเทียบโดยไม่ให้ดุลพินิจแก่เจ้าพนักงานฝ่ายบริหาร

การชำระค่าปรับด้วยใจสมัครนี้ แม้เมื่อศาลได้เริ่มพิจารณาคดีไปแล้ว แต่ก่อนที่ศาลจะเริ่มต้นทำการสืบพยาน หากเป็นคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว และจำเลยนำค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้นมาชำระ คดีอาญาก็เป็นอัน

ระงับไปได้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 79 ซึ่งกรณีนี้ แม้ว่าจะเป็นการระงับคดีในศาล แต่ก็เห็นได้ว่าคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว ฝ่ายนิติบัญญัติเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เมื่อมีการชำระค่าปรับแล้ว ไม่ควรตั้งใจว่ากล่าวเป็นคดีความกันต่อไปให้เสียเวลาแก่ทุกฝ่าย จึงให้คดีระงับได้ทั้งในชั้นสอบสวน ซึ่งอยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานฝ่ายบริหาร และในชั้นศาล ซึ่งเป็นฝ่ายตุลาการ

2.9 ผู้มีอำนาจเปรียบเทียบปรับ

ผู้มีอำนาจเปรียบเทียบหรือรับชำระค่าปรับ เพื่อให้คดีอาญายุติ โดยไม่ต้องนำคดีไปสู่ศาล ก็คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารซึ่งเป็นผู้ใช้กฎหมาย หรือ บังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย อำนาจนี้จึงอาจมอบให้พนักงานเจ้าหน้าที่คนใดก็ได้ ที่มีอำนาจเกี่ยวแก่คดี ซึ่งโดยปกติแล้วก็คือ พนักงานสอบสวน นั่นเอง

ตามกฎหมายไทย การนำค่าปรับในอัตราอย่างสูงไปชำระ ก็คือ การชำระแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจตามกฎหมายนั้นๆ โดยปกติแล้ว ก็จะเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวน แต่ในคดีความผิดที่เป็นความผิดลหุโทษ หรือ ในคดีความผิดที่มีความผิดไม่เกินกว่าความผิดลหุโทษ หรือ คดีที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกิน 10,000 บาท หากเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีอำนาจเปรียบเทียบ ก็คือ นายตำรวจประจำท้องที่ ตั้งแต่สารวัตรขึ้นไป หรือนายตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ทำการแทนตำแหน่งนั้นๆ

อนึ่ง กรมอัยการเคยให้ความเห็นว่า เนื่องจากผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน ในจังหวัด และเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการทั่วไปของจังหวัด ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงอาจสั่งพนักงานสอบสวนมิให้เปรียบเทียบ³⁷ และให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปฟ้องยังศาลได้ นอกจากนี้ อาจมีการเปรียบเทียบโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายอื่นอีกก็ได้ เช่น ตามกฎหมายสุรา ดังกล่าวข้างต้น กรมอัยการเคยตอบข้อหารือว่า

³⁷ อัยการนิเทศ, เล่ม 9 พ.ศ. 2490, น. 3-4

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 62 กำหนดให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หรือ ผู้ซึ่งคณะกรรมการมอบหมายมีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้อำนาจการเปรียบเทียบปรับจึงเป็นของบุคคลดังกล่าว โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนของพนักงานสอบสวน แม้เป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนได้เริ่มทำการสอบสวนความผิดเอง และผู้ต้องหายินยอมให้เปรียบเทียบ ก็ยังต้องส่งเรื่องไปยังคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หรือผู้ที่คณะกรรมการมอบหมาย มิใช่ว่าพนักงานสอบสวนจะทำการเปรียบเทียบเสียเอง³⁸

ในบางประเทศ เช่น ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ และประเทศฝรั่งเศส เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจพบเห็นการกระทำผิด ก็ให้ทำบันทึกการกระทำผิด และแจ้งแก่ผู้กระทำความผิดว่ากระทำความผิดตามกฎหมายใด ข้อใด และต้องเสียค่าปรับเท่าใด ถ้าผู้กระทำความผิดยอมชำระค่าปรับเป็นเงินสด เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำการออกใบรับให้ และให้ผู้ถูกปรับลงชื่อเป็นหลักฐาน ต้นข้าวใบรับเงินค่าปรับจะถูกส่งให้พนักงานอัยการตรวจสอบว่าเป็นการปรับโดยชอบหรือไม่อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งก็เป็นวิธีการที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตำรวจมากขึ้น

เจ้าหน้าที่ที่จะมีอำนาจชำระค่าปรับในทันที ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ เช่น ความผิดตามกฎหมายจราจร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดี เจ้าหน้าที่ตำรวจกองปราบปราม เจ้าหน้าที่ตำรวจทางหลวง และเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจร ถ้าเป็นความผิดตามกฎหมายรถไฟ เจ้าหน้าที่ได้แก่ นายตรวจ นายสถานี การลงโทษปรับโดยวิธีนี้ ไม่ใช่การเปรียบเทียบโดยแท้ ตามกฎหมายสวิส และกฎหมายฝรั่งเศส เรียกว่า เป็นการดำเนินวิธีพิจารณาอย่างรวบรัด เพื่อให้คดีเสร็จสิ้นลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งตามกฎหมายไทยก็มีที่ใช้ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกเป็นต้น

³⁸ ข้อหาข้อที่ 202/2528, อัยการนิเทศ, พ.ศ. 2528, น. 305

ตามกฎหมายฝรั่งเศส พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจเปรียบเทียบ จึงใช้ได้แต่วิธีที่พอจะใช้ได้เทียบเคียงกัน เรียกว่า "การพิจารณาโดยรวบรัด" ในชั้นเจ้าพนักงาน ซึ่งเมื่อไปถึงชั้นศาล ก็มีวิธีพิจารณาโดยรวบรัดในชั้นศาลอีกเช่นกัน การเปรียบเทียบตามกฎหมายไทย ก็เพื่อต้องการระงับคดี มิให้คดีขึ้นไปสู่ศาล จึงไม่มีเหตุที่จะต้องขอความยินยอม หรือ ความเห็นชอบจากศาลก่อน ดังในกรณีของบางประเทศ

2.10 วิธีปฏิบัติในการเปรียบเทียบคดีอาญา

กรณีที่จะต้องเปรียบเทียบ ปกติแล้วผู้ที่มีอำนาจเปรียบเทียบคดีอาญาก็คือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่การที่จะเปรียบเทียบ หรือไม่ ในเบื้องต้น ย่อมเป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าพนักงาน กฎหมายมิได้บังคับว่าคดีอาญาที่มีอัตราโทษซึ่งพนักงานสอบสวนจะเปรียบเทียบได้นั้น พนักงานสอบสวนจะต้องทำการเปรียบเทียบเสมอไป ฉะนั้นแม้จะเป็นคดีที่อยู่ในเกณฑ์ที่จะทำการเปรียบเทียบได้ พนักงานสอบสวนอาจไม่ทำการเปรียบเทียบก็ได้

แต่ถ้าเป็นกรณีผู้กระทำความผิด ยินยอมเสียค่าปรับในอัตราสูงสำหรับความผิดนั้น แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนศาลพิจารณา คดีก็เป็นอันเลิกกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37(1)

ในกรณีของการเปรียบเทียบเป็นไปโดยไม่ชอบ³⁰ เช่น ผู้เปรียบเทียบไม่มีอำนาจตามกฎหมาย หรือ เป็นกรณีที่ไม้อาจเปรียบเทียบได้ตามกฎหมาย แม้ผู้กระทำความผิดจะยินยอมเสียค่าปรับตามที่เปรียบเทียบแล้ว คดีอาญาก็ไม่เลิกกัน⁴⁰

³⁰สัญญา ธรรมศักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, 2518), น. 211-212

⁴⁰คำพิพากษาฎีกาที่ 790/2479 และคำพิพากษาฎีกาที่ 802/2479

เมื่อจะทำการเปรียบเทียบ พนักงานสอบสวนจะต้องดูว่า ความผิดที่กระทำอยู่ในข่ายที่จะทำการเปรียบเทียบได้ตามกฎหมายหรือไม่ เป็นความผิดหลุโทษหรือไม่ มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือไม่

ในกรณีที่พนักงานสอบสวน เห็นควรให้เปรียบเทียบและเป็นกรณีที่อาจเปรียบเทียบได้ ผู้ต้องหาต้องรับสารภาพในความผิดนั้นแล้ว หากผู้ต้องหาปฏิเสธหรือต่อสู้คดี การเปรียบเทียบจะมีไม่ได้ ผู้ทำการเปรียบเทียบจะต้องส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมบันทึกการจับกุมตลอดจนหลักฐานต่างๆ เพื่อดำเนินคดี ต่อไป

เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการเปรียบเทียบคดีนั้นแล้ว เห็นว่า ผู้ต้องหาไม่ควรได้รับโทษจำคุก ควรรับโทษปรับสถานเดียว ก็จะต้องกำหนดค่าปรับให้ผู้ต้องหาชำระภายในกำหนดเวลา แต่ต้องไม่เกินเวลาที่กฎหมายกำหนด ผู้ต้องหาต้องตกลงยินยอมในการเปรียบเทียบด้วย และต้องนำเงินค่าปรับมาชำระ คดีอาญาจึงจะระงับ

ในการเปรียบเทียบนอกจากจะอาศัยความยินยอมของผู้ต้องหาแล้ว ผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมด้วย มิฉะนั้น พนักงานสอบสวนจะทำการเปรียบเทียบไม่ได้ ในกรณีที่เอกชนมิได้เป็นผู้เสียหายโดยตรง เช่น ความผิดฐานทำให้เกิดสิ่งปฏิกูลแก่น้ำในบ่ออันมีไว้สำหรับประชาชนใช้สอย ในความผิดเช่นนี้ พนักงานสอบสวนไม่ต้องให้ผู้เสียหายคนใดให้ความยินยอมอีก เพราะเจ้าพนักงานผู้นั้นเป็นผู้แทนรัฐบาลผู้เสียหายอยู่แล้ว⁴¹ ส่วนในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ หรือแม้แต่กรณีที่ผู้ต้องหาเป็นผู้เยาว์ ไม่ต้องมีผู้แทนโดยชอบธรรมให้ความยินยอม เพราะการลงโทษอาญานั้น เป็นการลงโทษเป็นการเฉพาะตัว แต่กรณีที่ผู้เยาว์เป็นผู้เสียหายผู้แทนโดยชอบธรรมต้องเป็นผู้ให้ความยินยอม จะทำเองไม่ได้⁴²

⁴¹ อัยการนิเทศ, เล่ม 1 พ.ศ.2478, น. 83 และ อัยการนิเทศ, เล่ม 3 พ.ศ.2480, น. 13

⁴² อัยการนิเทศ, เล่ม 1 พ.ศ.2478, น. 87 และ อัยการนิเทศ, เล่ม 3 พ.ศ.2480, น. 15

การชำระค่าปรับต้องอยู่ภายใต้กำหนดระยะเวลา ระยะเวลาในการชำระค่าปรับตามที่เปรียบเทียบไว้ต้องเป็นไปตามกฎหมาย

นอกจากพนักงานสอบสวน หรือผู้ว่าราชการม้อ่านอาจเปรียบเทียบใช้ดุลพินิจว่า ควรเปรียบเทียบ หรือไม่แล้ว ยังมีอำนาจใช้ดุลพินิจกำหนดเงินค่าปรับอีกด้วย ในกรณีอื่นๆ ที่ไม่มีเกณฑ์ หรือแนวทาง พนักงานสอบสวนต้องกำหนดตามสมควรแก่ลักษณะของความผิด พฤติการณ์ของลักษณะการกระทำ และผลกระทบจากการกระทำ ความผิด ตลอดจนประวัติการกระทำ ความผิดของบุคคลนั้นๆ และการกำหนดค่าปรับต้องไม่สูงกว่าตามที่กฎหมายกำหนด⁴³

ในกรณีที่มีระเบียบ หรือคำสั่งกำหนดเกณฑ์ หรือแนวทางดังกล่าวข้างต้นเอาไว้แล้ว พนักงานสอบสวนต้องกำหนดเงินค่าปรับ ตามระเบียบ หรือคำสั่งนั้นๆ จึงจะถือว่ารัฐ หรือผู้เสียหายได้ยินยอมในการเปรียบเทียบ

ในกรณีที่กฎหมายมิได้กำหนดอัตราค่าปรับขั้นต่ำไว้และไม่มีเกณฑ์ หรือแนวทางอย่างอื่น ทั้งเมื่อพิจารณาว่าการกระทำผิดนั้นไม่ร้ายแรง พนักงานสอบสวนจะเปรียบเทียบเป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ ตามที่เห็นว่าเหมาะสมตามดุลพินิจ

เมื่อผู้ต้องหาชำระเงินค่าปรับตามที่เปรียบเทียบแล้ว พนักงานสอบสวนจะออกใบเสร็จรับเงินให้ไว้เป็นหลักฐาน แล้วส่งเงินนั้นเข้าคลัง ต่อไป เว้นแต่กฎหมายจะกำหนดไว้เป็นพิเศษประการอื่น เช่น อาจกำหนดให้ต้องส่งเงินค่าปรับให้เทศบาล หรืออำเภอ แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ให้ส่งสำนวนการเปรียบเทียบ ไปยังพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142 วรรคสี่ เพื่อให้พนักงานอัยการทำการตรวจสอบว่า การเปรียบเทียบชอบ หรือไม่ หากการเปรียบเทียบชอบ คดีอาญาก็เลิกกัน พนักงานอัยการจะฟ้องคดีไม่ได้ แต่ถ้าเห็นว่า การเปรียบเทียบไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็จะแจ้ง

⁴³ ดุลพินิจของเจ้าพนักงานในการกำหนดค่าปรับย่อมถึงที่สุด ไม่อาจถูกทบทวน หรือสั่งการใหม่ เว้นแต่จะเป็นการเปรียบเทียบโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป เช่น คืบหน้าปรับแล้วดำเนินการสอบสวน พร้อมทั้งทำความเข้าใจสิ่งฟ้องเสนอต่อพนักงานอัยการต่อไป

2.11 ผลของการเปรียบเทียบปรับ

ประการแรก ผลของการเปรียบเทียบปรับ ตามกฎหมายไทยนั้น คือ เมื่อการเปรียบเทียบเป็นไปโดยถูกต้อง สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของรัฐ หรือของผู้เสียหายระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(3) แต่ถ้าการเปรียบเทียบเป็นไปโดยไม่ชอบ สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องก็ยังไม่ระงับ การที่ผู้กระทำความผิดชำระเงินแก่ผู้เสียหาย หรือตกลงกับผู้เสียหายได้ ไม่มีผลเป็นการเปรียบเทียบ เว้นแต่ จะดำเนินการตามกระบวนการเปรียบเทียบ ดังกล่าวข้างต้น

ประการที่สอง ผลของการเปรียบเทียบประการที่สอง ก็คือ เมื่อมีการเปรียบเทียบคดีอาญาแล้ว พนักงานสอบสวนจะเลยไปเปรียบเทียบค่าทดแทนในทางแพ่งด้วยก็ได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าคุณค่า โดยเฉพาะผู้เสียหาย ต้องให้ความยินยอมถ้าค่าความตกลงกันได้ในเรื่องเปรียบเทียบแต่ตกลงกันไม่ได้ในเรื่องค่าทดแทน ก็ต้องนำไปว่ากล่าวกันเองในทางแพ่ง แต่ทั้งนี้ ย่อมไม่กระทบถึงการเปรียบเทียบในคดีอาญา⁴⁴

⁴⁴ กรมอัยการเคยตอบข้อหารือว่าในส่วนคดีอาญานั้น เมื่อการเปรียบเทียบเป็นไปโดยชอบและผู้ต้องหาได้ชำระค่าปรับแล้ว คดีอาญาลงกัน ส่วนในทางแพ่งก็ให้ไปว่ากล่าวกันเอง ฉะนั้น ที่กฎหมายใช้คำว่า "จำนวนตามที่ได้เห็นสมควร" ไม่ได้หมายความว่า สุดแต่เจ้าหน้าที่จะสั่งความได้เอง แท้จริงหมายถึง ตามที่ได้เห็นสมควร เมื่อผู้ความยินยอมให้เจ้าหน้าที่กะจำนวนให้ โดยถือว่าเจ้าหน้าที่เป็นกลางกว่า จึงอาจให้ความเป็นธรรมได้มากกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะกำหนดขึ้นเอง แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ไม่ได้กำหนด ค่าความตกลงกันได้เองว่าค่าทดแทนเป็นจำนวนเท่าใด ก็ให้พนักงานสอบสวนบันทึกไปตามนั้น ไม่มีอำนาจที่จะให้ความยินยอม หรือไม่ให้ความยินยอมแต่ประการใด

ประการที่สาม ผลของการเปรียบเทียบ ก็คือ ในกรณีที่มีเงินสินบน หรือรางวัลนำจับ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ผู้ต้องหาใช้เงินสินบน หรือรางวัลนำจับแก่ผู้นำจับ หรือผู้จับ พนักงานสอบสวนผู้เปรียบเทียบจะต้องพิจารณากำหนดเงินสินบน หรือรางวัลนำจับตามควรแก่กรณี

ประการที่สี่ ผลของการเปรียบเทียบ ก็คือ ในกรณีของการริบทรัพย์ สินของกลาง มีข้อเสนอแนะของกระทรวงมหาดไทยว่า ถ้าพนักงานสอบสวนได้เปรียบเทียบ และผู้ต้องหาอมใช้ค่าปรับ แต่ไม่ยินยอมยกของกลางอันเป็นของผิดกฎหมาย ให้เป็นของหลวง ก็ให้พนักงานสอบสวนระงับการเปรียบเทียบคดีนั้นเสีย แล้วส่งสำนวนพร้อมตัวผู้ต้องหา ไปยังพนักงานอัยการ ต่อไป

ในส่วนของพนักงานอัยการ เคยมีการประชุมทางวิชาการในเรื่องนี้ ในปัญหาข้อกฎหมายว่า เมื่อพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบผู้ต้องหา แต่ไม่ปรากฏบันทึกการเปรียบเทียบว่าได้จัดการอย่างไรกับของกลาง หรือพนักงานสอบสวนได้บันทึกว่าได้คืนของกลางแก่ผู้เสียหายไปแล้ว เช่นนี้ จะถือว่าเป็นการเปรียบเทียบเสร็จสิ้นแล้วหรือยัง พนักงานอัยการจะอ้างว่า การเปรียบเทียบไม่ชอบ จะส่งตัวผู้ต้องหาไปฟ้องได้หรือไม่ นายอุทิศ แสนโกศิก มีความเห็นว่า พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจที่จะสั่งริบได้เอง นอกจากจะแนะนำผู้ต้องหา ให้ยกของกลางให้เป็นของรัฐ แต่เมื่อผู้ต้องหาไม่ยินยอม พนักงานสอบสวนก็ยังเปรียบเทียบจนเสร็จสิ้น สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องข่มระงับ พนักงานอัยการจึงไม่อาจสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหามาฟ้องได้อีก ส่วนนายกมล วรรณประภา มีความเห็นว่า การที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นไม่ริบ น่าจะทำให้การเปรียบเทียบเป็นการไม่ชอบ แต่ถ้าจะริบเองก็สั่งริบไม่ได้ ในที่ประชุมขณะนั้น มีความเห็นว่า เมื่อพนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนการสอบสวนที่ได้เปรียบเทียบชอบแล้ว คือ ผู้เสียหาย และผู้ต้องหาได้ยินยอมแล้ว และผู้ต้องหาได้เสียค่าปรับแล้ว แต่สิ่งไม่ริบของกลางฝ่ายข้างมาก มีความเห็นว่า พนักงานอัยการจะสั่งริบเองไม่ได้ และจะสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหามาฟ้อง เพื่อขอให้ริบของกลางด้วยก็ไม่ได้เช่นกัน⁴⁵

⁴⁵ การประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 28 เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2510

2.12 การกำหนดโทษปรับโดยศาล

โทษปรับเป็นโทษอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ที่ได้กำหนดโทษปรับเป็นโทษอยู่ในลำดับที่ 4 อันเป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สินคือเงินของผู้กระทำความผิด เมื่อโทษปรับเป็นโทษทางอาญา ผู้ที่จะมีอำนาจปรับโดยปกติแล้วก็คือ ผู้ที่มีอำนาจลงโทษในคดีอาญา ซึ่งได้แก่ศาลนั่นเอง โทษปรับจะมีการลงโทษได้ต่อเมื่อเป็นผลจากการพิจารณาคดีของศาลว่า จำเลยกระทำความผิดจริง การเปรียบเทียบจะไม่มีในชั้นศาล แต่อาจนำค่าปรับในอัตราอย่างสูง ไปชำระต่อศาลก่อนเริ่มทำการสืบพยานได้ ตามที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า "ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นจะต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาล" และมาตรา 29 บัญญัติว่า "การชำระค่าปรับต้องกระทำภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา" มาตรา 30 "ถ้าจำเลยไม่ชำระค่าปรับ ให้กักขังแทนค่าปรับโดยถืออัตรา 70 บาทต่อหนึ่งวัน" ซึ่งการกักขังแทนค่าปรับ เพิ่งมีการแก้ไข เมื่อปี พ.ศ. 2530 ซึ่งแต่เดิมถืออัตรา 20 บาทต่อหนึ่งวัน จนปัจจุบันนี้ใช้อัตรา 70 บาทต่อหนึ่งวัน โดยโทษปรับจะกำหนดอย่างไรก็สุดแต่ดุลพินิจของศาลภายในอัตราระวางค่าปรับที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

ในหลายประเทศ นักวิชาการมักโจมตีค่าปรับว่าไม่เสมอภาค คนจนที่ถูกปรับมักจะเดือดร้อนกว่าคนร่ำรวย ซึ่งก็มักจะแก้ไขด้วยการเพิ่มอัตราโทษปรับขั้นสูงให้สูงมาก เช่น ปรับไม่เกิน 100,000 เหยียด หรืออาจมีโทษขั้นต่ำด้วยว่าปรับตั้งแต่ 100 เหยียด ถึง 100,000 เหยียด ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นคนยากจนฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ศาลอาจปรับ 100 เหยียดก็ได้ ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีฐานะดี การลงโทษน้อยอาจไม่เกิดผล ศาลก็อาจปรับ 100,000 เหยียดก็ได้

ส่วนข้อที่มักมีผู้วิจารณ์ว่า โทษปรับมักใช้โดยค่านิ่งถึงแต่ความร้ายแรงของความผิด ไม่ได้คำนึงถึงสถานะของผู้กระทำความผิด นอกจากจะใช้วิธีการแก้ไขดังกล่าวไว้ในกฎหมายแล้ว ก็อาจกำหนดกรอบของการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาไว้ในกฎหมายอีกด้วยก็ได้ เช่น อาจไม่กำหนดเป็นอัตราตายตัว หรือกำหนดแต่เฉพาะอัตราขั้นสูง แต่ระบุให้ศาลคำนึงค่าปรับจริง ให้ได้สัดส่วนกับสภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด เช่น ทรัพย์สิน รายได้ รายจ่าย ภาระต่างๆ การ

เลี้ยงดูตัวเอง บุตร ภรรยา ภาระหนี้สิน สุขภาพ เป็นต้น ซึ่งก็มีกฎหมายของประเทศ สวิสเซอร์แลนด์ กรีก นอร์เวย์ เยอรมัน ออสเตรีย โปรตุเกส ระบุให้ศาลคำนึงถึง สัดส่วนทางเศรษฐกิจดังกล่าว

ในหลายประเทศหาทางสกัด หรือสร้างระบบวิธีพิจารณาในชั้นศาล ขึ้นใหม่ให้ต่างจากคดีทั่วไป เรียกว่า "การพิจารณาโดยรวบรัด" ในประเทศ ฝรั่งเศส และเยอรมัน เมื่อมีการฟ้องความผิดอาญาโทษต่อศาลแขวง หรือศาล ตำรวจ (Tribunal de Police) ศาลจะพิจารณาค่าฟ้อง และสำนวน แล้ว กำหนดค่าปรับส่งเป็นหนังสือแจ้งไปยังผู้กระทำความผิดว่า บุคคลนั้นกระทำความผิด ฐานใด เมื่อใด จะต้องเสียค่าปรับจำนวนเท่าใด พร้อมทั้งระบุสถานที่ที่จะต้อง นำเงินค่าปรับไปชำระด้วย ถ้าผู้กระทำความผิดนำเงินค่าปรับไปชำระในกำหนด โดยเงินสด ทรัพย์สิน หรือหักโอนบัญชีธนาคาร ซึ่งศาลจะอำนวยความสะดวกให้ จนเรียบร้อย เมื่อผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามถูกต้อง ก็ทำให้คดีอาญาเป็นอันเลิกกัน ถ้าหากว่าผู้กระทำความผิดไม่ชำระเงินค่าปรับภายในกำหนด ก็ถือว่า โต้แย้งศาล ศาลก็จะสั่งคืนเรื่องให้พนักงานอัยการ ดำเนินการฟ้องต่อศาลอื่นที่มีอำนาจ โดย อาศัยวิธีพิจารณาความตามปกติ ต่อไป⁴⁰ ซึ่งการใช้แนวทางนี้ก็เพื่อเสริม หรือ อุดช่องว่าง ในกรณีที่มีการเปรียบเทียบ หรือการปรับโดยเจ้าพนักงาน ซึ่งแม้ว่าจะ เป็นแนวทางหนึ่ง ที่จะช่วยลดภาระของศาล ในการพิจารณาคดีความอาญา ทำให้ คดีไม่รกรศาล และลดภาระของบุคคลฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ต้องไปศาล เช่น โจทก์ จำเลย พยาน ทั้งประหยัดงบประมาณแผ่นดิน เป็นการบรรเทาภาระค่าใช้จ่ายใน การดำเนินคดีอาญา และเป็นเหตุให้รัฐได้เงินค่าปรับรวดเร็ว แต่ก็มีข้อครั้งที่ คดีอาญาซึ่งสมควรจะเปรียบเทียบได้ ไม่สามารถทำได้ เช่น ผู้เสียหายไม่ยินยอม และแม้พนักงานอัยการจะได้พยายามสั่งให้เปรียบเทียบ แต่ไม่สำเร็จ ซึ่งทำให้คดีอาญา ขึ้นไปสู่ศาลได้ มาตรการ หรือวิธีการดังกล่าว จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้คดี เสร็จสิ้นก่อนที่จะถึงชั้นศาล

⁴⁰ การประชุมทางวิชาการครั้งที่ 24, นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ปาฐกถา เรื่อง "โทษปรับทางอาญาตามกฎหมายฝรั่งเศส" ณ กรมอัยการ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2509

เมื่อผู้กระทำความผิดชำระค่าปรับแล้ว คดีอาญาเป็นอันระงับ จะฟ้องร้องผู้กระทำความผิดนั้นอีกไม่ได้ และจะออกุทธม์ ฎีกา ต่อไปอีกก็ไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การชำระค่าปรับในกรณีนี้ เป็นการชำระตามคำวินิจฉัยของศาล แต่ใช้วิธีพิจารณาที่รวบรัด จึงถูกบันทึกการปรับไว้ในทะเบียนประวัติ หรือใบแดงแจ้งโทษ ถ้ากระทำความผิดซ้ำอีก ก็อาจจะถูกเพิ่มโทษได้

ศาสตราจารย์ โทเมน ภักทรภิมย์ ได้กล่าวไว้ว่า การปรับโดยวิธีนี้มีผลยุติคดีโทษในประเทศฝรั่งเศสได้เป็นอันมาก ผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่มักยอมเสียค่าปรับ เพราะสะดวก ไม่เสียเวลา

ในประเทศที่ไม่มีวิธีพิจารณาโดยรวบรัด หรือมี แต่การพิจารณาโดยรวบรัดไม่เป็นผล การพิจารณาคดีตามกระบวนการพิจารณาตามปกติ ก็ต้องดำเนินต่อไป เช่น ศาลอาจลงโทษปรับสถานเดียว หรือลงโทษสถานอื่น และลงโทษปรับประกอบด้วยก็ได้ ปัญหาจะอยู่ที่การกำหนดโทษปรับตามกฎหมาย และดุลพินิจในการกำหนดอัตราค่าปรับของศาลจะเป็นอย่างไร

ในหลายประเทศ มีกฎหมายกำหนดอัตราค่าปรับตายตัว ซึ่งเป็น การกำหนดอัตราค่าปรับที่แน่นอน เท่ากับไม่ให้ศาลใช้ดุลพินิจ เว้นแต่ว่า จะมีเหตุบรรเทาโทษ ในบางกรณี ก็กำหนดอัตราค่าปรับขั้นสูง บางครั้งก็กำหนดแต่อัตราค่าปรับขั้นต่ำ หรือมีขั้นต่ำและขั้นสูง หรืออาจกำหนดเป็นสัดส่วนกับปัจจัยใด ปัจจัยหนึ่ง เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 51 บัญญัติว่า "ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา 47 มาตรา 48 มาตรา 49 หรือมาตรา 50 เป็นความผิดต่อเนื่อง ผู้กระทำต้องระวางโทษปรับวันละไม่เกินห้าพันบาท หรือไม่เกินสองเท่าของค่าใช้จ่าที่ใช้สำหรับการโฆษณาอันตลอดระยะเวลาที่ยังฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตาม" เป็นต้น

ปัญหาในเรื่องการกำหนดอัตราค่าปรับของศาลนั้น เป็นเรื่องของการออกกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ มาควบคุมดุลพินิจในการลงโทษปรับของศาลนั่นเอง ซึ่งก็อาจควบคุมการลงโทษปรับโดยศาลได้ดังนี้

2.12.1 ระบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว ซึ่งอาจเป็นการระบุอัตราเดียว เช่น 500 เหรียญ หรือระบุเฉพาะขั้นสูง เช่น ไม่เกิน 500 เหรียญ ระบุเฉพาะอัตราค่าปรับขั้นต่ำ เช่น ไม่ต่ำกว่า 100 เหรียญ หรือมีทั้งอัตราขั้นสูงขั้นต่ำ เช่น ไม่ต่ำกว่า 100 เหรียญ แต่ไม่เกิน 500 เหรียญ

ในประเทศเดนมาร์ก และในประเทศนอร์เวย์ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับโทษปรับที่ไม่มีกำหนดเพดานชั้นสูง และขั้นต่ำของโทษปรับเอาไว้ ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะให้ศาลกำหนดโทษปรับได้ตามที่เห็นสมควร ให้ได้สัดส่วนและมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางการเงินของผู้กระทำความผิด⁴⁷

ในประเทศอังกฤษ Crown Court ก็ได้ใช้หลักที่เรียกว่า unlimited fining jurisdiction คือ การกำหนดโทษปรับโดยไม่มีเพดานชั้นสูง ขั้นต่ำไว้แต่อย่างไกรก็ตาม หลักที่ว่ามานี้ ก็ยังอยู่ภายใต้ข้อจำกัดเรื่อง excessive fine หรือการที่กำหนดโทษปรับสูงเกินสมควรไม่ได้ อันเป็นหลักที่มีอยู่ใน Magna Carta และ Bill of Rights ส่วนในอีกหลายประเทศ เช่น อิตาลี โปแลนด์ อังกฤษ เยอรมันตะวันตก ฝรั่งเศส ก็ยังมีการกำหนดอัตรา หรือระวางโทษขั้นต่ำ และชั้นสูงเอาไว้ในกฎหมาย

ในประเทศญี่ปุ่น และเนเธอร์แลนด์ นิยมการกำหนดโทษขั้นต่ำเท่านั้น ไม่มีชั้นสูง ส่วนในประเทศสวิสเซอร์แลนด์ กำหนดโทษชั้นสูงเท่านั้น ไม่มีขั้นต่ำ แต่ทั้งนี้ ในหลายประเทศ ศาลสามารถที่จะเดินออกนอกกรอบ ที่กำหนดไว้ในกฎหมายได้ อันถือว่าเป็นข้อยกเว้นในหลายกรณีด้วยกัน คือ ศาลสามารถที่จะกำหนดโทษให้สูงขึ้นไปได้ หรือ อาจจะกำหนดโทษให้ต่ำกว่าก็ได้ ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

มีข้อวิจารณ์ว่าการกำหนดโทษปรับแบบตายตัวนั้นไม่ได้สัดส่วนกับภาวะเงินเฟ้อ หรือการตกต่ำของค่าของเงิน ผลที่ตามมาย่อมมีว่า โทษปรับ จะต้องกำหนดให้ได้สัดส่วนกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน มิฉะนั้นแล้ว ถ้าหากมิได้คำนึงถึงตัวผู้กระทำความผิดแต่ละคนแล้ว โทษปรับ หรือจำนวนค่าปรับ ย่อมไม่มีผลกระทบต่อสภาวะเศรษฐกิจ หรือความเป็นอยู่ของบุคคลนั้นๆ ซึ่งต่างกับโทษจำคุก ซึ่งโทษจำคุกเมื่อลงแก่บุคคลใดแล้ว แม้จะลงให้ทัตเทียมกัน ก็ไม่มีผลกระทบอย่างอื่นมากนัก กลับดูจะ

⁴⁷Scandinavian National Report, p. 911

เป็นความยุติธรรมแต่โทษปรับนั้น เป็นเรื่องการลงโทษในทางทรัพย์สินของผู้กระทำ ความผิดซึ่งเป็นเงิน การเงินจึงเป็นเรื่องของความสามารถของแต่ละบุคคลในการมี หรือไม่มีเงิน จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุง โทษปรับให้ได้สัดส่วนกันกับผู้กระทำ ความผิด อันเป็นหลักพื้นฐาน ในการนำไปสู่การปรับปรุงโทษปรับในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น ในระบบการบังคับโทษปรับแบบ วัน-ปรับ หรือในบางระบบก็ยอมให้มีการ ผ่อนชำระ โทษปรับ ได้ด้วย อย่างไรก็ตาม ทั้งระบบการปรับแบบตายตัว และระบบวันปรับ ต่างก็จะต้องชำระเป็นเงินก้อนเดี๋ยวนั้นเหมือนกัน แต่ในหลายกรณีก็อาจจะยอมให้มีการ ผ่อนชำระค่าปรับเป็นงวดๆ (fine suspension) ได้ด้วยเช่นกัน

การกำหนดโทษปรับแบบสัดส่วน อาจจะไม่สัมฤทธิ์ผลเสมอไป แต่ก็เป็นที่ นิยมใช้โดยคาดว่าอาจจะให้ความเป็นธรรมได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้โทษปรับโดย คำนึงถึงสัดส่วน หรือความสัมพันธ์กับเรื่องใด ซึ่งปกติแล้วจะมีดังนี้

ประการแรก การกำหนดสัดส่วน หรือ การกำหนดโทษปรับให้ได้สัดส่วน กับอันตราย และความผิด (Proportionment according to Harm and Guilt)

ประการที่สอง การกำหนดสัดส่วนตามภาวะทางเศรษฐกิจ และการ เงิน (Proportionment according to Economy or Financial Circumstances)

นักอาชญาวิทยาหลายท่าน ได้เสนอให้กำหนดโทษปรับ ตามอัตรา ส่วนของรายได้ของผู้ต้องหา ซึ่งการตรวจสอบรายได้ของผู้ต้องหาอาจจะไม่ยุ่งยาก มากนักสำหรับประเทศที่มีการจัดเก็บภาษีรายได้ที่ดี เพราะผู้พิพากษาสามารถยึด หลักฐานการเก็บภาษีของสรรพากรมาใช้เป็นเกณฑ์ได้ แต่ข้อเสนอนี้ ก็มีหลายฝ่าย คัดค้าน เห็นว่า ไม่ชัดเจน และกฎหมายอาญาไม่จำเป็นต้องรับรู้ หรือมีส่วนในความ ยุ่งยากของการเก็บภาษี Thyren ได้ชี้ให้เห็นว่า ควรกำหนดสัดส่วนค่าปรับโดย ไม่ต้องคำนึงถึงทรัพย์สิน หรือรายได้ของผู้ต้องหา แต่ให้คำนึงถึงความสามารถใน การจ่ายค่าปรับ โดยยึดหลักฐานทางเศรษฐกิจที่แท้จริงที่สามารถตรวจสอบได้

ได้มีนักอาชญาวิทยาหลายท่าน เสนอร่างกฎหมายฉบับใหม่ขึ้นโดยบรรจุวิธี การนี้ลงไปในการร่างกฎหมายฉบับใหม่นี้ด้วย แต่ก็มีไม่น้อยที่เห็นว่าค่าปรับควรทวิขึ้นตาม ฐานะของผู้ต้องหา Seidler ได้เสนอว่าศาลควรต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ด้วยในการ คำนวณโทษปรับ คือ

ก. ค่านึงหลักค่าปรับต้องแปรเปลี่ยนไปตามฐานะของผู้ต้องหา
 ข. ค่านึงถึงองค์ประกอบอื่นๆ ของผู้ต้องหาด้วย เช่น จำนวนบุตร
 ที่ต้องอุปการะ สุขภาพของผู้ต้องหา และสมาชิกในครอบครัว ภาระในการเลี้ยง
 ดูบุคคลอื่น

ค. ค่านึงถึงที่มาของรายได้ หากรายได้มาจากทรัพย์สินที่มีอยู่ เช่น
 ดอกเบี้ย หรือค่าเช่า การลงโทษควรสูงกว่าผู้ที่มีรายได้จากการทำงาน เป็นต้น
 ในหลายประเทศ เช่น ในประเทศญี่ปุ่นได้มีการวิจัยในปี 1960 พบว่า
 โทษปรับนั้นมีผลเป็น Deterrent effect หรือก่อให้เกิดผลกระทบในทางขัดขวาง
 หวาดกลัว และป้องกันผู้กระทำความผิดไม่ให้กระทำความผิดซ้ำอีกได้ โดยเฉพาะ
 อย่างยิ่งในรายที่มีการกระทำความผิดด้วยความประมาท

ในประเทศอังกฤษก็ได้มีการวิจัย ในปี 1969 พบว่าผู้กระทำความผิด
 ที่ถูกลงโทษปรับนั้น มีแนวโน้มจะไม่กระทำความผิดซ้ำอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ในกรณีที่มีการวางโทษปรับหนัก และรุนแรง

ในประเทศแคนาดา ได้มีการวิจัยในปี 1971 พบว่าผู้พิพากษาส่วนมาก
 มีความเห็นว่า โทษปรับก่อให้เกิดผลในทาง Deterrent effect หรือผลในทาง
 ขัดขวาง หวาดกลัว ได้ดีกว่าโทษอื่นๆ

2.12.2 ระบบวัน-ปรับ แนวความคิดเกี่ยวกับโทษปรับรายวันเกิดขึ้นจาก
 แนวความคิดของ ศาสตราจารย์ คาร์ล ทอร์ป นักทัณฑวิทยาชาวเดนมาร์ก ได้กล่าว
 ว่า "ในบรรดาโทษทัณฑ์ทั้งหลายของการลงโทษ การลงโทษปรับเข้ากันได้ดีที่สุดใน
 ทัณฑ์การลงโทษ เพื่อเป็นการข่มขู่ ยับยั้ง (Deterence) เพราะจะทำให้ผู้
 กระทำความผิดยับยั้งชั่งใจ ในการกระทำความผิด ไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก
 โดยเฉพาะในสภาพเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดสภาพทางสังคม เช่นปัจจุบันทั้งในสังคม
 เกษตรกรรม และสังคมอุตสาหกรรม ที่ทุกคนต้องทำมาหากิน ดังนั้น การลงโทษ
 ปรับที่เหมาะสมสอดคล้องกับจุดอ่อนของผู้กระทำความผิด ย่อมก่อให้เกิดผลในการ
 ป้องปรามได้ดีที่สุด และถ้าจะหยิบยกปัจจัยความแตกต่างระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจ
 ของผู้กระทำความผิด 2 คนมาเป็นตัวแปรแล้ว การลงโทษปรับรายวัน ซึ่งจะได้
 กล่าวถึงต่อไป ได้ก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการลงโทษประเภทเดียวกันมากกว่า
 ระบบการลงโทษปรับแบบตายตัวที่ใช้กันอยู่"

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ คาร์ล ทอร์ป เชื่อว่า การนำทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไข ฟันฟู ผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) ให้กลับตนเป็นพลเมืองดี น่าจะใช้ไม่ได้ผลกับการลงโทษปรับ เพราะผู้กระทำความผิดที่ต้องรับโทษปรับ เมื่อปรับแล้วก็แล้วกันไป ไม่มีโอกาสถูกเก็บตัวไว้กับรัฐ จึงไม่อาจใช้วิธีการฝึกอบรม บ่มนิสัย หรือพัฒนาบุคคลิกภาพ อารมณ์ และจิตใจได้

การปรับรายวัน ต้องเพ่งเล็งไปที่ปริมาณวัน ซึ่งจะนำมาเป็นเกณฑ์ในการปรับ ไม่ใช่จำนวนเงินที่จะเป็นค่าปรับ เพราะโทษปรับรายวัน คือโทษที่กำหนดอัตราโทษปรับโดยคำนึงถึงความหนักเบาแห่งความผิดประกอบกัน โดยคิดคำนวณรายได้ของจำเลย หรือผู้ต้องหาแต่ละคนเฉลี่ยเป็นรายวัน และปรับเป็นจำนวนวัน ซึ่งมีหลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ

1. รายได้ต่อวันของผู้ที่จะถูกปรับ ศาลโดยความช่วยเหลือของพนักงานอัยการ จะพิจารณารายได้ต่อวันของจำเลยว่าจำเลยในคดีนั้นๆมีรายได้ต่อวันเท่าใด
2. ปริมาณที่ศาลเห็นสมควรจะปรับ
3. จำนวนค่าปรับ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากการนำปริมาณวันไปคูณกับจำนวนรายได้ต่อวันของจำเลย อันจะเป็นค่าปรับในแต่ละคดี

เพื่อเป็นการควบคุมมิให้ศาลกำหนดปริมาณวันมากเกินไป กฎหมายอาจกำหนดปริมาณขั้นสูงสำหรับความผิดแต่ละฐาน ที่จะมีการปรับได้ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ปรับไม่เกิน 120 วัน เป็นต้น^{๔๖}

ปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบปรับตามวัน คือ จำเลยมีรายได้ต่อวันเท่าใด ในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ซึ่งประชาชนมีรายได้แน่นอน การคำนวณรายได้ต่อวัน อาจไม่ยุ่งยากนัก จำเลยเองก็มีโอกาสพิสูจน์หักล้างได้ว่า ตนมีรายได้เท่าใด ยิ่งในประเทศที่มีการจัดเก็บภาษีได้ผลดี ก็สามารถตรวจสอบรายได้ และการหักภาษี ณ ที่

^{๔๖} วีระพล ปานะบุตร, "โทษปรับในสวีเดน", วารสารอัยการ, ปีที่ 2 ฉบับที่ 14, 2522, น. 28

จ่ายได้ ทั้งมีระบบสวัสดิการสังคมที่ดีเพื่อช่วยเหลือผู้ที่มีรายได้น้อย ซึ่งก็มีระบบตรวจสอบรายได้อันที่แท้จริงอย่างรัดกุมการคำนวณรายได้ต่อวันจึงอาจทำได้ง่ายกว่าประเทศอื่นที่ไม่ได้มีระบบการจัดเก็บที่ดี ที่สามารถตรวจสอบได้อย่างแท้จริง การใช้ระบบวันปรับจึงอาจจะไม่เหมาะสมกับประเทศที่ไม่มีความแน่นอนในการคำนวณหารายได้ของจำเลย

นอกจากนี้ การปรับตามวัน อาจมีปัญหาในเรื่องของการคำนวณในทางเศรษฐศาสตร์เช่นกัน เพราะเมื่อยึดรายได้ (Income) เป็นหลัก ซึ่งก็ย่อมแตกต่างจากทุนสะสม หรือสินทรัพย์ (Capital) ปัญหาจึงอาจเกิดขึ้น ถ้าหากนำไปใช้ในบางประเทศที่การคำนวณหารายได้ อาจทำได้ยาก เช่น ประชาชนมีรายได้อันไม่แน่นอน หรือไม่มีรายได้ เช่น เป็นแม่บ้าน นักศึกษา คนว่างงาน หรือผู้ที่ยังชีพอยู่ได้ด้วยเบี้ยบำนาญ ซึ่งก็มีผู้เคยเสนอให้นำทุนสะสมมาเป็นเกณฑ์ในการคิดคำนวณเหมือนกัน เพราะถึงอย่างไรก็เป็นการลงโทษในทางเศรษฐกิจของผู้นั้น ในประเทศสวีเดน ยอมให้นำทุนสะสมมาเป็นเกณฑ์ในการคิด แต่มีหลักว่า ทุนสะสมที่มีอยู่น้อยกว่า 100,000 คราวน์ ไม่ต้องนำมาพิจารณา ในประเทศออสเตรเลีย ไม่ให้นำเอาทรัพย์สินหรือทุนสะสมที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีพ เช่น บ้าน มาพิจารณา ส่วนกรณีที่เป็นบุคคลที่ไม่มีรายได้ในประเทศเดนมาร์ก ศาลเคยปรับโดยคำนึงถึงรายได้ของสามี และตัดสินว่า ร้อยละ 50 ของรายได้ของสามี คือรายได้ต่อวันของภริยา เป็นต้น

แม้กระนั้นก็ตามบางประเทศปฏิเสธไม่ยอมรับระบบการปรับตามวันดังกล่าว โดยอ้างว่าก่อให้เกิดความยุ่งยากในการคิดคำนวณ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานะทางการเงินของผู้กระทำผิด

ในประเทศเยอรมัน และออสเตรเลีย อนุญาตให้ผู้กระทำผิดคัดค้านการประเมินได้ ถ้าหากว่าการประเมินคำนวณรายได้เหล่านั้นผิดพลาด หรือไม่ตรงต่อความเป็นจริง ซึ่งในกรณีเช่นนี้อาจจะต้องมีการนำหลักฐานต่างๆ เข้ามาโต้แย้ง หรือคัดค้าน เช่น เรื่องการเสียภาษี ซึ่งปกติจะเป็นความลับก็อาจจะเปิดเผยได้ในบางกรณี เพื่อให้

การประเมิน หรือการตรวจสอบสถานะทางการเงิน ของผู้กระทำความผิดเป็นไปอย่างถูกต้อง⁴⁰

โทษปรับที่ใช้กันอยู่ในประเทศต่างๆ โดยทั่วไปนั้น มักจะคำนึงแต่เพียงภัยอันตราย หรือความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำ แล้วก็กำหนดว่าให้ปรับจากจำนวนเท่านั้นถึงเท่านี้ หรือไม่เกินจำนวนเท่านั้นหรืออยู่ ในระหว่างโทษปรับอย่างนั้น ซึ่งความจริงแล้ว อาจจะไม่กระทบถึงสถานะทางเศรษฐกิจของบุคคลนั้น หรือกระทบมากกว่าความเป็นจริง หรือความจำเป็น อันจะทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นได้ ในบางประเทศก็สร้างความยุติธรรมด้วยการไม่มีเพดานชั้นสูง เช่น ผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ให้ปรับตั้งแต่หมื่นบาทขึ้นไป อันนี้ จะเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลได้ลงโทษปรับถึงล้านบาทก็ได้ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นเศรษฐี แต่ก็อาจทำให้เกิดความลักลั่นกันได้ ครั้นกำหนดเพดานชั้นสูงไว้ก็อาจจะต่ำเกินไปและไม่สอดคล้องกับภาวะเงินเฟ้อได้ ด้วยเหตุนี้ ในหลายประเทศจึงหันมาใช้ระบบ วัน-ปรับ หรือ Day-Fine โดยกำหนดไว้ในกฎหมายเลขว่า ผู้กระทำความผิดฐานนี้ ให้ลงโทษปรับตั้งแต่กี่วันถึงกี่วัน เช่น กำหนดโทษปรับในความผิดฐานลักทรัพย์ไว้ว่า ในความผิดฐานนี้ ให้ปรับตั้งแต่ 1 วัน ถึง 50 วัน

ในการกำหนดโทษปรับนั้น ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษปรับแบบตายตัว หรือการกำหนดโทษปรับระบบ วัน-ปรับ หรือระบบปรับตามวัน ทั้งสองระบบต่างก็มีวัตถุประสงค์ที่จะให้โทษปรับมีประสิทธิภาพ และตรงต่อปรัชญาในการลงโทษมากที่สุดโดยแสดงให้เห็นถึงอัตราส่วนของค่าปรับ และสถานภาพทางเศรษฐกิจ ของผู้ต้องหา ซึ่งพอที่จะเปรียบเทียบได้ทั้งสองระบบได้ ดังนี้

⁴⁰Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries, p. 88-89

1. ในระบบการปรับแบบตายตัวให้หลักประกันว่าผู้ต้องหามีความสามารถที่จะจ่ายค่าปรับได้ แต่การกำหนดค่าปรับเป็นหน้าที่ของศาล เพราะฉะนั้นตัวบทกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับค่าปรับจึงต้องชัดเจนและแน่นอนเพื่อที่จะให้ศาลนำไปปรับใช้

อย่างไรก็ตาม การนำระบบการปรับแบบตายตัวมาใช้โดยเคร่งครัดย่อมไม่สมควรอย่างยิ่ง เพราะในอีกด้านหนึ่ง ผู้ต้องหาที่ถูกลงโทษ อาจรับภาระหนักเกินไป หรือผู้ต้องหาที่สถานภาพทางเศรษฐกิจดี อาจจะไม่กระทบกระเทือนต่อโทษปรับนั้นเลย

2. ในกรณีที่นำระบบโทษปรับตามวันมาบังคับใช้ ศาลต้องตรวจสอบอย่างละเอียดถึงสถานภาพที่แท้จริงของผู้ต้องหา ครอบครัวยของผู้ต้องหา และองค์ประกอบอื่นๆ จะมีอิทธิพลต่อสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้ต้องหา ซึ่งการตรวจสอบดังกล่าวเท่ากับเป็นการเพิ่มงานให้กับพนักงานอัยการผู้ทำสำนวน และศาลต้องทำการตรวจสอบสำนวนนั้นอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงจะมาพิจารณาว่าโทษของผู้ต้องหาหนักเบาเพียงใด จะสมควรถูกลงโทษปรับกี่วัน หรือผู้ต้องหาต้องเสียค่าปรับวันละเท่าไร ซึ่งการตรวจสอบเหล่านี้จะทำให้เสียเวลามาก ซึ่งเป็นการแน่นอนว่า ทั้งพนักงานอัยการ และศาลไม่มีเวลาเพียงพอที่จะตรวจสอบสภาพที่แท้จริง และความสามารถในการจ่ายค่าปรับของผู้ต้องหาได้ โดยทั่วไปแล้ว ศาลจะพึงข้อมูลที่ผู้ต้องหาให้การกับพนักงานสอบสวนในชั้นสอบสวน วิธีการนี้ทำให้การลงโทษปรับของผู้ต้องหาแต่ละรายผิดพลาดเคลื่อนได้

สำหรับระบบปรับตายตัว เปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาปรับตามข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหาในด้านต่างๆ ดีอยู่แล้ว และเพียงพอที่จะพิพากษาลงโทษได้ เพราะกฎหมายไม่บังคับว่าจะต้องลงโทษอย่างเคร่งครัดนัก วัตถุประสงค์ของกฎหมายต้องการให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษอย่างสมเหตุสมผลเท่านั้น

3. ประธานศาลอุทธรณ์ ของประเทศฟินแลนด์ Mr. Ignatius ไม่เห็นด้วยกับระบบโทษปรับตามวัน หลายประการ โดยเห็นว่า การกำหนดจำนวนโทษปรับตามวันอาจผิดพลาดได้ง่าย เพราะเป็นการให้ความสำคัญต่อรายได้ประจำวันของผู้ต้องหามากเกินไป นักอาชญาวิทยาอีกท่านหนึ่ง คือ Arvelo เห็นด้วยกับความ

เห็นนี้ และเห็นว่า การคำนวณวิธีนี้ จะทำให้โทษปรับของผู้ต้องหา 2 คน ที่ทำความผิดคล้ายคลึงกันถูกปรับแตกต่างกันมากเกินไปในแง่ของจำนวนค่าปรับ สาเหตุเพราะบุคคลทั้งสองมีรายได้อันต่างกัน

จากเหตุผลเหล่านี้ ทำให้นักกฎหมาย ในประเทศสวีเดน และประเทศฟินแลนด์ พยายามลดความเคร่งครัดของระบบค่าปรับตามวันลง วิธีการต่างๆ ที่นำมาประยุกต์ใช้ นี้ให้เห็นถึงแนวโน้มที่จะยกเลิกระบบค่าปรับตามวัน

4. ระบบโทษปรับตามวันนี้ จะทำให้ผู้ต้องหาสำนึกถึงความผิดของตนมากขึ้น เพราะระบบนี้คำนวณโทษปรับออกมาเป็นเงินค่าปรับต่อวัน ส่วนระบบการปรับแบบตายตัวค่าพิพากษาจะไม่แสดงชัดถึงความหนักเบาของโทษ เช่น คนจมน้ำที่กระทำความผิดร้ายแรงอาจถูกปรับเพียงเล็กน้อย ในขณะที่คนรวยซึ่งกระทำความผิดเบา กว่า อาจจะถูกปรับมากกว่า ด้วยเหตุนี้ นักอาชญาวิทยา และนักกฎหมายที่ศึกษาเรื่องนี้ และต้องการแก้ปัญหาอาชญากรรม จึงต้องหาวิธีการให้คนส่วนใหญ่ในสังคมได้รู้ว่า ความผิดใดที่เป็นความผิดร้ายแรง และต้องถูกลงโทษหนัก ตัวอย่างเช่น ในประเทศสวีเดน เซอร์แลนด์ นักหนังสือพิมพ์จะให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับผู้ต้องหา และความร้ายแรงของคดีก่อนแล้วจึงจะรายงานค่าพิพากษา

5. ในระบบปรับตายตัว ยังมีจุดอ่อนอีกกรณีหนึ่ง คือ ศาลอาจคำนึงถึงความสามารถในการจ่ายค่าปรับของผู้ต้องหาเป็นหลัก กรณีเช่นนี้ อาจจะไม่ยุติธรรมอย่างเห็นได้ชัด หากมีการเปลี่ยนโทษปรับเป็นโทษจำคุก แทนค่าปรับ ตัวอย่างเช่น ผู้ต้องหา 2 รายที่กระทำความผิดสถานเดียวกัน คนหนึ่งศาลลงโทษปรับ 500 เหรียญ ส่วนอีกคนหนึ่ง ศาลลงโทษปรับ 100 เหรียญ โดยพิจารณาสภาพของผู้ต้องหาและองค์ประกอบอื่นๆ ประกอบแล้ว หากผู้ต้องหาทั้งสองไม่สามารถเสียค่าปรับดังกล่าวได้ ผู้ต้องหาก็คงต้องถูกจำคุกแทนการเสียค่าปรับ ดังนี้ ผู้ต้องหารายแรก จะถูกจำคุก 50 วัน ส่วนรายที่สองจะถูกจำคุกเพียง 10 วัน ซึ่งอาจไม่ยุติธรรมต่อตัวผู้กระทำความผิดได้

ในบางประเทศที่ยังไม่ใช้ระบบปรับตามวัน เกรงว่าระบบนี้จะก่อให้เกิดความยุ่งยากในการคิดคำนวณรายได้อันต่อวัน และเห็นว่า ระบบปรับตายตัว น่าจะเป็นธรรมดาเพราะยึดหยุ่นกว่า และให้ดุลพินิจแก่ศาลมากกว่า ในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และเนเธอร์แลนด์ ปฏิเสธไม่ยอมใช้เพราะเห็นว่าจะทำความยุ่งยาก

ในการแก้กฎหมาย ส่วนในประเทศสังคมนิยมปฏิเสฐ เพราะว่า อาจทำให้ได้ค่าปรับน้อย เนื่องจากรายได้ต่อวันของราษฎรค่อนข้างต่ำและการไปเน้นปริมาณวันปรับมาก อาจมีผลเสียทางจิตใจ ว่าตนต้องทำงานโดยปราศจากค่าตอบแทน อันจะมีผลต่อประสิทธิภาพ หรือคุณภาพของงานที่ทำได้

ในกรณีของระบบโทษปรับตามวัน จะเอาจำนวนวันที่จำคุกมาแปรเป็นเงินเพื่อที่จะปรับ หากผู้ต้องหา 2 ราย กระทำความผิดฐานเดียวกัน ผู้ต้องหาจะถูกลงโทษเป็นจำนวนวันเท่ากัน แต่ค่าปรับในแต่ละวันอาจแตกต่างกัน ด้วยเหตุผลนี้ระบบค่าปรับต่อวัน จึงอาจจะยุติธรรมกว่าระบบปรับแบบตายตัวในประเด็นข้างต้น แต่ระบบปรับตายตัว จะมีความยืดหยุ่น และให้เสรีภาพในการตัดสินใจแก่ผู้พิพากษามากกว่า และระบบนี้ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว จึงทำให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ระบบนี้ได้อย่างอิสระมากขึ้น

นอกจากจะมีระบบปรับแบบตายตัว และระบบวัน-ปรับ หรือการปรับตามวันแล้ว ในหลายประเทศก็ยังพัฒนาโทษปรับโดยกำหนดให้ศาลสามารถรอกการลงโทษ และรอกการกำหนดโทษปรับได้อีกด้วย เช่น ในประเทศญี่ปุ่น ก็มีการบัญญัติเรื่องนี้เอาไว้ในประมวลกฎหมายอาญา โดยยินยอมให้มีการรอกการลงโทษได้ ทั้งในกรณีที่ศาลจะลงโทษจำคุก หรือลงโทษปรับ หลักเกณฑ์เช่นนี้ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศญี่ปุ่น ในมาตรา 25*

*Article 25 "when any of the following persons is sentenced to penal servitude or imprisonment for not more than three years or fine of not more than thousand yen, the execution of the sentence may, according to circumstances, be suspended by that sentence for a period not less than one year nor more than five years as from the day when the sentence becomes irrevocable".

ในส่วนของประเทศไทยนั้น ตามประมวลกฎหมายอาญา ฉบับปัจจุบัน กำหนดให้มีการรอกการลงโทษได้เฉพาะ กรณีที่เป็นความผิดที่ศาลจะลงโทษจำคุก เท่านั้น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ในกรณีที่ศาลจะลงโทษปรับ ศาลก็ต้องบังคับโทษปรับทันที ศาลไม่สามารถใช้ดุลพินิจรอกการลงโทษปรับได้ เพราะกฎหมายไม่ได้อนุญาตให้ศาลกระทำการเช่นนั้นได้ แม้ว่าเมื่อครั้งมีการร่างประมวลกฎหมายอาญา มีกรรมการบางท่าน เห็นว่าน่าจะมีการรอกการลงโทษอาญาในกรณีที่ศาลลงโทษปรับได้ รวมทั้งกรรมการชาวต่างประเทศบางคน ก็เห็นว่า ควรรอกการลงโทษอาญาในกรณีที่ศาลลงโทษปรับได้ โดยอ้างกฎหมายของประเทศอิตาลี แต่กรรมการส่วนใหญ่เห็นว่า ถ้ารอกการลงอาญาโทษปรับ ก็จะเลยไปถึงโทษริบทรัพย์สินด้วย อีกประการหนึ่ง หลักมีอยู่ว่า เมื่อกระทำความผิดก็ต้องถูกลงโทษ แต่เพราะไม่อยากได้ชื่อว่า ผู้ต้องโทษเป็นคนขี้คุก จึงเห็นควรให้รอลงโทษจำคุก เอาไว้ ส่วนโทษปรับเป็นการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด จึงไม่ก่อให้เกิดจุดต่างพร้อยในชีวิต โทษปรับจึงควรลงโทษทันที อย่างไรก็ตาม กรรมการมิได้พิจารณาในประเด็นที่ว่า ถ้าผู้ต้องโทษไม่มีเงินชำระค่าปรับ ก็จะต้องรับโทษกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งก็คงจะเป็นจุดต่างพร้อยในชีวิตได้เหมือนกัน เพราะถ้าไม่เปิดโอกาสให้ศาลรอกการลงโทษ หรือ รอกการกำหนดโทษปรับได้ ในที่สุด ผู้ต้องโทษปรับก็อาจจะต้องรับโทษกักขังแทนโทษปรับ และในกรณีความผิดที่มีทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ ถ้าศาลเมตตาจำเลย วิธีปฏิบัติก็จะกลายเป็นว่า ศาลจะไม่ลงโทษปรับ เพราะต้องปรับทันที แต่เลยไปลงโทษจำคุกซึ่งหนักกว่าแทนแล้วรอกการลงโทษจำคุกไว้ อันจะมีผลให้จำเลยไม่อาจรับโทษได้เลย วิธีการนี้ จึงไม่สู้จะดีนัก เพราะการรับโทษปรับทันทีอาจดีกว่าการต้องโทษจำคุกแล้วรอกการลงโทษเอาไว้ อย่างไรก็ตาม ที่ประชุมร่างประมวลกฎหมายอาญา เห็นควรว่า ไม่ให้มีการรอกการลงอาญาโทษปรับ โดยอ้างตัวอย่างกฎหมายต่างประเทศ เช่น ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ที่ให้รอกการลงอาญาได้เฉพาะโทษจำคุกเท่านั้น^{๕๐}

^{๕๐} รายงานการประชุมอนุกรรมการตรวจพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ครั้งที่ 11, เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2482

ในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้สามารถรอกการกำหนดโทษ และรอกการลงโทษปรับได้ น่าจะมีผลดี ดังต่อไปนี้

1. ในด้านของศาลจะเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง และเหมาะสมมากยิ่งขึ้น เช่น เมื่อกฎหมายได้บัญญัติให้ลงโทษจำคุกและปรับ หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง ศาลอาจใช้ดุลพินิจรอกการลงโทษได้ตามที่เห็นสมควรและยุติธรรมเป็นคดีๆ ไป

2. ในด้านหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุมความประพฤติ คือ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ได้ขยายขอบเขตในการปฏิบัติงานได้กว้างขวางยิ่งขึ้น แม้ผู้กระทำความผิดที่มีเงิน และศาลสั่งรอกการลงโทษปรับไว้โดยไม่ปรับทันที และกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤตินั้น ผู้นั้นจะเกิดความรู้สึกกลัว และยับยั้งชั่งใจในการกระทำความผิดครั้งต่อไป

3. ในด้านของผู้กระทำความผิด ผู้กระทำความผิดที่เริ่มกระทำความผิดครั้งแรก และไม่ได้กระทำความผิดโดยเจตนา และมีฐานะยากจน ไม่มีเงินชำระค่าปรับ ก็ไม่ต้องรับโทษกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลเหล่านี้

4. ในด้านของรัฐเอง ก็จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้ต้องขังแทนค่าปรับ ซึ่งในแต่ละปีมีจำนวนไม่น้อย

5. ในด้านสถานที่กักขัง ซึ่งได้แก่สถานีดำรงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งก็มักจะคับแคบและไม่ถูกสุขลักษณะ และใช้เป็นที่ต้องกักผู้ต้องหาอื่นๆ ด้วย ดังนั้น หากมีการรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษปรับ ก็จะแบ่งเบาปัญหานี้ลงได้มาก

6. ในด้านครอบครัวของผู้กระทำความผิด การรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษปรับ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดกลับไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวได้ตามปกติไม่ทำให้ครอบครัวเดือดร้อนอันจะมีผลกระทบต่อสังคมโดยรวมได้⁵¹

⁵¹ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล, "หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3015/2531, คำพิพากษาศาลฎีกา, ฉบับพิมพ์โดยสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ, 2531

ในทางกลับกัน ผลกระทบของการรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษปรับก็มีได้เช่นกัน คือ

1. ในด้านของผู้กระทำผิด หากศาลใช้วิธีการรอกการกำหนดโทษ หรือรอกการลงโทษปรับบ่อยๆ ก็อาจทำให้ผู้กระทำผิดกฎหมายเล็กๆ น้อยๆ มากยิ่งขึ้นโดยไม่ยำเกรงต่อกฎหมาย เพราะไม่ต้องรับโทษปรับในทันที
2. ในด้านของศาลการที่กฎหมายเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจ ในการรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษปรับ ได้นั้น อาจทำให้คดีไปสู่ศาลมากยิ่งขึ้นเพราะผู้กระทำผิดข่มขู่ทราบบว่า การประนีประนอมในชั้นสอบสวน และไปรับสารภาพในชั้นศาล จะมีโอกาสรอกการลงโทษได้มากกว่า การเปรียบเทียบของพนักงานสอบสวน จะลดลง การที่จะนำเงินค่าปรับอย่างสูงไปชำระก็จะลดน้อยลง ในที่สุดก็อาจจะมีคดีรอกโรงรอกศาลมาก อันจะทำให้เกิดปัญหาในกระบวนการยุติธรรมได้
3. ในด้านสังคม ประชาชนหรือสังคม อาจจะมีความรู้สึกว่า ผู้กระทำผิดยังไม่ได้รับการชดใช้ความผิด เพราะผู้กระทำผิดยังไม่ได้รับการลงโทษ